

АНАЛИЗА РЕШАВАЊА ДРУШТВЕНИХ КОНФЛИКАТА У ЗЕМЉАМА ЗАПАДНЕ ЕВРОПЕ И БАЛКАНА

Вељко Потпарић и Иван Гвозденовић
Генералштаб Војске Србије, КоВ Србије

Ивана Павловић
Министарство унутрашњих послова Републике Србије,
Сектор за ванредне ситуације

У овом раду подржава се идеја о искључивању употребе силе у садашњим и будућим друштвеним конфликтима широм света. При томе, као полазну претпоставку треба искључити идеју вечитог мира која није реална ни заснована на научним принципима. На првом месту треба схватити да су конфликти и промене неизбежни састојци друштвених односа. Тада сагледавање могућности и начина њиховог решавања и заустављања разарајућег конфликтног потенцијала постају неизмерно важни. У раду је обухваћен широк спектар друштвених конфликта. Већина конфликтних елемената и њихова динамика је иста, без обзира на то да ли се бавимо међусобним или међудржавним сукобима. Наводе се и фактори ризика који онемогућавају квалитетан приступ решавању друштвених конфликта, чиме би била створена могућност за осмишљавање превентивних и интервентних програма, који би утицали на сам процес решавања друштвених конфликта, као и на одабир средстава која би допринела његовом решавању.

Кључне речи: *друштвени конфликт, мир, насиље, управљање конфликтима, мирна средства*

„Обе стране не желе рат, али ниједна нема довољно разрађену стратегију његовог спречавања”

Хелмут Шмит

Увод

Конфликти су појава у међуљудским односима која може настати као последица супротстављених интереса, неспоразума, различитих духовних или културних вредности, различитих виђења сопствених и туђих интереса, незадовољених потреба или неспособности у изражавању сопствених осећања и мишљења. Иако сам појам конфликта потиче од мотива који раздваја људе, он представља и један од конститутивних чинилаца друштвеног живота. С једне стране, конфликте треба посматрати као појаву која може разорити друштвене односе, економски и политички поредак и

довести до кршења људских права и, супротно томе, могу да функционишу као катализатори ради побољшања односа у друштву, односно могу бити тачке преокрета које воде ка променама и спречавању стагнације једног друштва.

Током историје човечанства уочава се непрекидан низ сукоба између две или више заједница, већих и мањих целина, градских подручја, племена, покрајина, народа, држава, царстава који се готово увек решавају ратним одмеравањем сила. Такви ратови обично се завршавају или пљачкањем или потчињавањем, односно поробљавањем једне стране.

С друге стране, не могу се ни све освајачке тенденције подвести под нужно деструктивне. Насупрот освајачким походима Монгола и Турака, поједини ратови произвели су веће целине унутар којих је престала да постоји могућност примене силе. Другим речима, нови правни поредак измирио је сукобе на запоседнутим територијама. Тако су освајања Римљана дала средоземним земљама вредан *Pax Romana*.¹ Жеља француских краљева за увећањем територије створила је, на миран начин, уједињену Француску и донела јој процват. Овакве идеје могу се уочити и у савременом процесу глобализације под доминацијом САД. Међутим, рат ипак није решење, јер освајачки успеси по правилу нису трајни. Претпоставка да се насиљем може решити конфликт је тачна уколико се под решењем подразумева уништење или одстрањивање друге или других страна у конфликту. Новостворене целине поново се распадају, најчешће услед тога што међу насилно уједињеним деловима не постоји међусобна повезаност.

Ситуација у којој једна или више страна доживљава „решење” успостављено путем насиља као неправду и ускраћивање својих легитимних интереса или могућности њиховог остварења тешко се може назвати решењем, јер жеља за задовољењем својих интереса и потреба остаје, појачана жељом за задовољењем правде у сопственом виђењу и често жеље за осветом. Као последица свих напора дошло се до тога да је човечанство бројне, непрестане мале ратове заменило ретким, али великим разорним ратовима.

Индустријска револуција и развој оружја средином 19. века указали су на до тада незабележену деструктивну могућност рата са несагледивим последицама. Када је руски цар Николај II² сазвао прву хашку мировну конференцију да би се размотрала питања разоружања међународног решавања сукоба и хуманизације закона о вођењу рата, многи су ту идеју примили са сумњом и неверицом, уз претпоставку да је прави царев мотив био недостатак новца за стварање моћне војске. У тим временима народи су имали министарства рата, а ратовање је било неодвојиво од части и славе.³ Ипак, дилеме о етичкој оправданости оружаних сукоба резултирале су променом схватања овог друштвеног феномена. Усвајањем многих ме-

¹ *Pax Romana* (на латинском: „Римски мир”) назив је за период историје римске државе, односно Римског царства од краја I века п.н.е., до краја II века, а које је карактерисао дуготрајан изостанак већих оружаних сукоба на њеној територији, било да је реч о инвазијама варварских народа, неримских држава или грађанским ратовима. Такве околности створиле су услове за дотад незабележен развој прометних веза на Медитерану и јужној Европи, а заједно са њим и процват економије и ширења римске културе која је управо у то време доживела свој технолошки врхунац. http://sh.wikipedia.org/wiki/Pax_Romana. (04.04.2014. године).

² Николај II Николајевич (1818-1881) био је руски император од 1855. до 1881. године.

³ Heffermehl, F.S.: *Мир је могућ*, Београд: библиотека Круг, 2001, стр. 18-19.

ђународних конвенција и оснивањем бројних националних и наднационалних институција за решавање конфликтних ситуација државе су се заклињале на ограничење, избегавање и укидање различитих форми насиља. Поред свих напора, двадесети век видео је више крвопролића и окрутности од целокупне претходне историје. Ни догађаји у првој деценији новог миленијума не дозвољавају оптимистичније процене.

Као последица разних облика противуречности савремени свет је оптерећен проблемима чије гомилање или разрешавање ствара конфликтне ситуације и сукобе. Данас, уместо министарстава рата, постоје министарства одбране, оружани сукоби се сматрају непожељним, а по некима и морално неприхватљим облицима друштвеног понашања. Међутим, парадоксална чињеница је да насилни облици решавања друштвених конфликта егзистирају управо кроз појмове одбране и заштите. Терминолошке промене нису учиниле да насиље ишчезне из друштвених односа, већ су допринеле да хегемонистичке силе перфидније остварују своје интересе под плаштом праведних ратова и легитимних интервенција. О томе сведоче и примери интервенција дела међународне заједнице због бриге око заштите цивила или демократизације облика владавине у Ираку и Либији, док је стање наведених елемената у Саудијској Арабији на истом нивоу, уколико не и горе.⁴ Ипак, у тој земљи није било интервенције, већ је чак и она узела учешће у савезничким снагама ради „демократизације“ осталих земаља.

Савремене геополитичке промене, међуетнички конфликти и сукоби, као и повезаност економских и територијалних проблема знатно утичу на међудржавне односе и очување глобалног мира и безбедности. Национални проблеми и етничке конфронтације нашли су најплодније тло на подручју Балкана, али нису непознати ни у развијеним европским државама.

Циљ овог рада јесте да продре у суштину конфликта, објасни њихове врсте, узроке, манифестације и да у савременим друштвеним процесима уочи оне недостатке који отварају конфликте, али и да објашњењем укаже на пут за превазилажење свих врста друштвених конфликта.

Начини решавања друштвених конфликта до данас су се обликовали у неколико стратегија које су у већем или мањем обиму заступљене у решавању савремених друштвених конфликта. Важно је напоменути да оне представљају динамичку категорију чији се садржај мења са развојем нових концепата и инструмената за превазилажење конфликтне ситуације. Уколико се конструктивно третирају, друштвени сукоби могу не само да трансформишу разарајуће односе, већ и да оснаже поверење друштва у своје јавне институције и њихове руководеће капацитете.

---

⁴ Саудијска Арабија нема устав, нема представничку владу, нема слободу штампе и нема слободу окупљања. Цркве и синагоге су забрањене, дозвољене су само џамије, а дешавало се да странци буду послати у затвор због слављења Божића у својој кући. Тамошња монархија не допушта женама ни основне грађанске слободе, а било какав вид протеста и дисидентства санкционише се затвором, тортуром и егзекуцијама. <http://www.diplomatija.com/sr/982/news/odnos-saudijske-arabije-i-usa-za%C5%A1to-se-ne-izve%C5%A1tava-o-surovim-postupcima-saudijaca-i-bahreinskih-vlasti-kako-al-saudi-plja%C4%8Dkaju-bogatstvo-o-vulgarno-rasko%C5%A1nim-palatama-i-ukraden/>. (01.04.2014. године).

Појам друштвеног конфликта

Друштвени конфликти представљају једну од основних друштвених појава. Они произилазе из разлика у потребама, интересима и циљевима између појединаца и група, и стога се срећу у свим друштвима, на свим степенима њиховог историјског развоја. Научни приступ овој проблематици дуго је наглашавао деструктивну природу друштвених конфликта, описујући их као нешто што би требало избећи, односно нешто што је неприродно и непожељно, како би се касније училе и њихове позитивне, односно конструктивне снаге и могућности да стимулишу развој једног друштва и дају допринос његовој кохезији и интеграцији.

Теоријска претпоставка да су у историји постојала бесконфликтна друштва са потпуном једнакошћу положаја његових чланова показала се неутемељеном, јер чак ни људске заједнице у праисторији – хорде, нису биле потпуно хомогене, због тога што је постојала неједнакост по полу и старости, па самим тим и основ за сукобе. Са развојем друштва од хомогених ка сложенијим заједницама ширило се и поље конфликта. Упоредо са њима, људску заједницу карактерише и сарадња и солидарност између појединаца и група, која се показала као фундаментална одредница друштва, универзалнија од сукоба и захваљујући којој је људски род опстао.⁵

Појам конфликт у својој свакодневној употреби, али и у теорији, ствара извесне тешкоће и неодређености, посебно по питању на шта се он првенствено односи: на стање, процес, (дез)интеракцију, несугласност или антагонизам, исход или решење.

Реч конфликт потиче од латинске речи „*conflictus*” и значи сукоб, судар, борбу, спор, свађу.⁶ У литератури постоје различита одређења и тумачења друштвеног конфликта. Разматрање природе конфликта, односно одређивање његове позитивне или негативне конотације на развој људске заједнице, у различитим историјским епохама се мењало.

Комплексност друштвених сукоба учача се и у различитим ставовима теоретичара. Тако, док за Маркса⁷ они представљају основни покретач друштвеног развоја, Кант⁸ их третира као болест коју треба лечити, док Гумпловиц⁹ и Вард¹⁰ сматрају да су друштвени сукоби средство „одабраних” за потчињавање и поробљавање људи, па и целих народа.

У теолошким схватањима друштвени сукоби и ратови тумаче се као израз божје воље, односно борба верника против неверника. Овакве ставове заговарао је и један

⁵ Голубовић, З.: *Човек и његов свет у антрополошкој перспективи*, Београд: Просвета, 1973, стр. 54.

⁶ Вујаклија, М.: *Лексикон страних речи и израза*, Београд: Просвета, 1972, стр. 470.

⁷ Макс Вебер (1864–1920) немачки правник, економиста, историчар, социолог и политичар, који је значајно утицао на социјалну теорију и истраживања. http://sr.wikipedia.org/sr/Maks_Veber. (05.04.2014)

⁸ Имануел Кант (1724–1804) родоначелник класичног немачког идеализма и по многим један од највећих филозофа свих времена. http://sr.wikipedia.org/sr/%D0%98%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%83%D0%B5%D0%BB_%D0%9A%D0%B0%D0%BD%D1%82. (05.04.2014)

⁹ Лудвиг Гумпловиц (1838–1909) један од оснивача европске социологије, правник и политички научник. http://en.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Gumplowicz. (05.04.2014)

¹⁰ Џејмс Вард (1843–1925) енглески психолог и филозоф. http://en.wikipedia.org/wiki/James_Ward_%28psychologist%29. (05.04.2014)

од најутицајнијих патристичара средњег века Августин, а актуелност оваквих схватања је присутна и у савременом свету кроз „џихад“¹¹ исламских фундаменталиста.

Зоран Видојевић дефинише друштвене сукобе као „борбу између и унутар друштвене групе за остваривање интереса и вредности који су међусобно опречни“.¹²

Хобс сматра да је човек, по природи, егоистично биће, где нагон за самоодржањем производи у њему тежњу за стицање добара и личне моћи на рачун других, при чему се неизбежно јавља антагонизам и непријатељство које резултира стањем општег сукоба свих против свих. Стварањем јаке државе која силом спутава међусобне конфликте између људи спречавају се негативне последице човекове зле природе.¹³

Наведена тумачења друштвених конфликта нису дала свеобухватан одговор на питања овако сложеног феномена чији се појам и суштина могу објаснити једино интердисциплинарним теоријским приступом. Постојећа схватања наглашавају интересе, циљеве и вредности као категорије које леже у основи друштвених конфликта. Иако не постоји универзална дефиниција, постојећи спектар традиционалних и савремених теоријско-истраживачких приступа омогућава разумевање саме природе конфликта која може бити двојака. С једне стране, можемо их посматрати са мање или више израженим негативним предзнаком који се манифестују разним облицима отворених антагонизама, нетрпеливошћу између појединаца и друштвених група који неретко резултирају и употребом силе различитог интензитета, док са друге стране они представљају и конститутивни елемент сваког друштвеног система и чине основу сваке његове прогредирајуће и пожељне динамике.

Карактеристике друштвених конфликта

Узроци друштвених конфликта су многобројни. Могу бити како објективне, тако и субјективне природе. Објективни услови друштвеног живота друштвене стварности стварају околности у којима постоји супротност интереса између различитих друштвених група. У ту категорију супротности спадају класни, расни, национални и међународни конфликти. С друге стране, субјективни чиниоци, као што је људска психа, процес стварања друштвене свести, начин на који људи схватају, перципирају и тумаче одређену друштвену стварност, такође могу бити извор одређених сукоба.¹⁴ На настанак друштвених конфликта непосредно утичу: богатство, власт и друштвени статус, док се као посредни узроци могу јавити разни историјски, структурни, политички, економско-социјални и културно-перцептуални фактори.¹⁵

¹¹ „џихад“ означава свети рат код муслимана, чији је циљ експанзија ислама, односно његова одбрана. У тој борби смеју учествовати само одрасли мушкарци, а они који дају живот у њој постају мученици и иду у рај. Види шире у: Јевтић, М.: *Савремени џихад као рат*, Београд, 1989.

¹² Видојевић, З.: *Друштвени сукоби од класних до ратних*, Београд: Радничка штампа, 1993, стр. 77.

¹³ Хобс, Т.: *Левујатан*, Београд: Култура, 1961. у књизи: Милашиновић, Р.; Милашиновић, С.: *Увод у теорије конфликта*, Београд: Факултет цивилне одбране, 2004, стр. 17.

¹⁴ Петковић, В.: *Менаџмент људских ресурса*, Чачак: ВПШ, 2006, стр. 236.

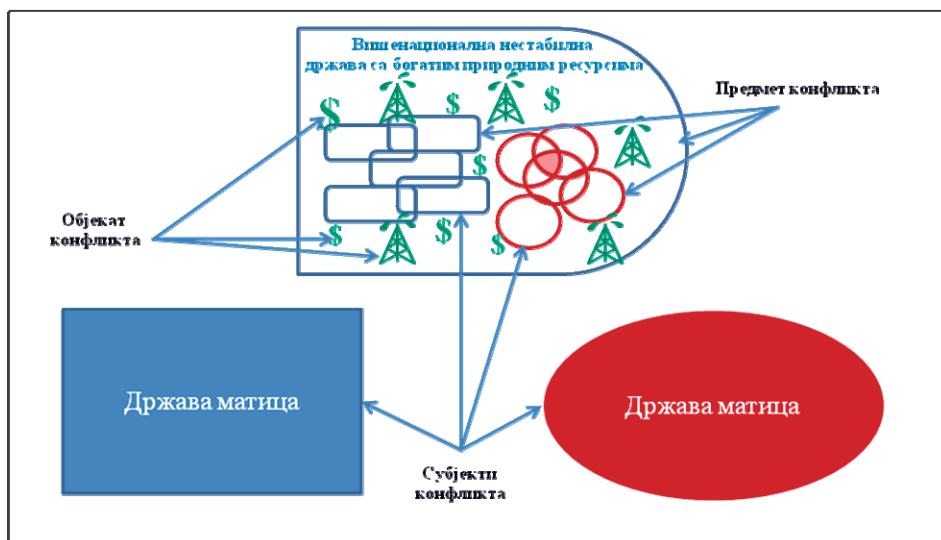
¹⁵ Видети шире у: Милашиновић, Р.; Милашиновић, С.: *Увод у теорије конфликта*, Београд: Факултет цивилне одбране, 2004, стр. 64-68.

Без обзира на то што је сваки друштвени конфликт повезан са мноштвом различитих и променљивих фактора, могу се издвојити следећи елементи који га чине:

– **предмет конфликта**, који може бити реалан или замишљен проблем који служи као разлог и мотив за конфронтацију и борбу између друштвених група;

– **објект конфликта**, који чине две ствари: ресурси (материјални и духовни) и контрола над њима. Да би постао објект конфликта, одређени ресурс мора да буде на раскршћу интереса различитих социјалних субјеката, а сваки од њих мора настојати да задобије контролу над њима и

– **субјекти друштвених конфликта**, који чине две или више друштвених група које се налазе у међусобном додиру и у којима је присутна свест о том додиру, као и свест о супротности интереса.¹⁶

Слика 1 – Елементи конфликта

Анализом друштвених конфликта учевају се фазе развитка, односно ескалације конфликта. Различити истраживачи називају ове фазе различитим терминима, али већина њих обухвата претконфликтну, конфликтну и постконфликтну фазу. На почетку треба истаћи да сви модели заправо представљају идеалне типске конструкције, јер се конфликтне фазе у реалности не дешавају тако линеарно и по утврђеном реду. Међутим, предност ових модела је у томе што, ако познајемо фазе конфликта, односно његову динамику унутар сваке од фаза, тада можемо искористити постојећа сазнања у превенцији и интервенцији деструктивних конфликта.

Претконфликтна фаза назива се и фазом латентног конфликта. Потенцијални конфликт постоји увек када људи имају различите потребе, вредности или интересе,

¹⁶ Ибид, стр. 80-81.

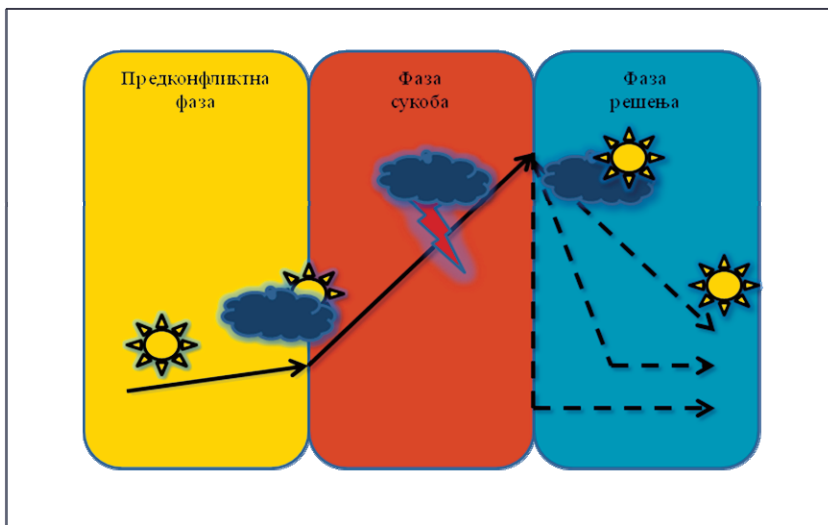
али ове разлике још нису довољно велике ни јаке да би изазвале реакцију једне од страна. Неки одређени догађај може бити окидач за појаву конфликта. У овој фази стварају се услови за појаву конфликта, али до њега не мора нужно доћи. Дешава се да до конфликта никада не дође.

Следећа фаза је фаза перципираног и доживљеног конфликта. Особе у конфликту најпре опажају постојање услова за конфликт и дају му значење, тј. смисао, а затим се укључују у конфликт и на емоционалној равни. Учесници га персонализују, идентификују супарничку страну и често развијају негативна осећања према њој. У овој фази још увек нема акције ни једне од супротстављених страна.

У следећој фази сукоб постаје отворен. Једна страна полази у акцију која другој отежава постизање циљева или спречава унапређење њених интереса. Спектар понашања креће се од суптилних, индиректних и контролисаних облика ометања, до директних, насилних или агресивних неконтролисаних борби. Ова ескалација је најбурнији, најдраматичнији и најважнији стадијум конфликта, јер се тада рађа свест о томе да се мора предузети нешто да би се ситуација изменила. Тада се иницирају методе за превазилажење конфликта.

Последња фаза подразумева исход конфликта, који у највећој мери зависи од примењених стратегија за његово решавање. У најопштијем смислу се, као идеални типски исходи друштвеног сукоба, најчешће помињу:

- једна страна у сукобу уништава другу;
- конфликт се завршава доминацијом једне стране;
- успоставља се равнотежа између сукобљених страна и
- конфликтне стране се раздвајају – стране у сукобу се трансформишу и конфликт се превазилази.¹⁷

Слика 2 – Фазе конфликта

¹⁷ Ибид, стр. 91.

Стратегије решавања друштвених конфликта

Стратегије решавања конфликтних ситуација еволуирале су кроз историју. У последњих неколико деценија променила су се схватања о решавањима друштвених конфликта, чему су допринеле многобројне међународне организације, центри и институти, али и светско јавно мњење. Почевши са решавањем конфликтних ситуација само по основу своје моћи, друштво је током свог цивилизацијског развоја измислило правни систем као стратегију за решавање конфликта, односно решавање конфликта засновано на праву. Ова стратегија надограђена је стратегијом решавања конфликта заснованих на интересу.

Данас у међуљудским односима постоје и употребљавају се све три врсте стратегија решавања конфликтних ситуација. На одлуку учесника о томе коју ће стратегију употребити у одређеном конфликту утиче мноштво разноврсних утицаја и конкретних услова у средини у којој је конфликт настао. Избор стратегије зависи од циљева. Уколико су циљеви краткорочни, конфликт ће се вероватно избегавати, а за дугорочне циљеве ће се разматрати узроци и анализирати конфликт. Когнитивна процена ситуације коју страна у сукобу врши има веома снажан утицај на избор стратегије. Начин виђења догађаја, процена значаја, селекција и вредновање циља условљава и начин понашања, а самим тим и избор стратегије. Културне разлике, степен антагонизма између сукобљених страна, међународни статус, супротност интереса, друштвена неуједначеност, идеологија, као и способност друштва да своје будуће сукобе решава ненасилним путем, такође спадају у чиниоце који утичу на избор стратегије у решавању друштвених конфликта.

У даљем истраживању разматраћемо три врсте стратегија решавања друштвених конфликта заснованих на:

- моћи,
- међународном праву и
- интересу.

Стратегије решавања друштвених конфликта засноване на моћи

Традиционални приступ решавања друштвених конфликта заснива се на постојећим „класичним“ социјалним теоријама решавања сукоба. У те традиционалне методе спадају стратегије силе, присиле и претње које би требало да наведу сукобљене стране да прекину међусобне антагонизме, сукобе и непријатељства. Стратегије засноване на моћи чине средства утицаја са позиција силе, подразумевајући да јача страна треба да одреди решење. Ова стратегија може подразумевати и рат као начин разрешења сукоба.

Код ових врста стратегија скоро је непотребно говорити о утицају страна у конфликту на ток и садржај решења конфликтне ситуације. Као што је већ речено, јачи одређује правила. Ниво принуде над учесницима у конфликту да примене изнађено решење јесте на највишем могућем степену, а одрживост решења је у директној пропорционалности са нивоом и дужином трајања принуде. Стратегије засноване на моћи се и данас користе у решавању друштвених конфликта.

Наступање са позиције силе, настојање да у сукобу властита воља надјача вољу друге стране аутоматски изазива отпор и узрок је трајног незадовољства, чак и ако друга страна у условима велике несразмере моћи мора да се повинује.

Стратегије решавања друштвених конфликта засноване на међународном праву¹⁸

У правној теорији, средства помоћу којих се међународни спорови решавају мирним путем, у складу са међународним правом, деле се на: дипломатска и судска. Пракса мирног решавања међународних спорова познаје следећа дипломатска средства:

– *непосредни дипломатски преговори*, који спадају у најстарије, али и најчешће начине решавања спорова. Они се воде на принципу суверене једнакости и равноправности страна у сукобу и свде се на проналажење решења разменом мишљења о начинима решавања спора. Могу да се одвијају на билатералној основи, али се практикују и дипломатски преговори на вишестраној основи;

– *добре услуге* – поступци које једна или више страна, које нису у спору, предузимају како би утицале на стране у спору да успоставе преговарачки однос или да такав однос поспеше, при чему чинилац добрих услуга не учествује у решавању спора;

– *посредовање* – поступци који се састоје у „помирењу опречних захтева и у смиривању непријатељских осећања који су се могли створити између држава у сукобу”.¹⁹ Овде је реч о активнијем и квалитетнијем односу треће стране него у случају добрих услуга, што се огледа у тежњи да се предлозима и саветима помогне у решавању спора;

– *анкетне комисије* – ако су постојале и раније, у савременом значењу њихово конституисање се везује за Хашке конвенције о мирном решавању спорова и тзв. Бријанове уговоре о арбитражи које су САД склопиле са великим бројем држава уочи Првог светског рата.²⁰ Према Хашкој конвенцији, ако стране не нађу решење дипломатским путем, могу формирати *ad hoc* анкетне комисије чији је задатак утврђивање чињеница које леже у основи спора;

– *измирење*, које се састоји у томе да се једном телу, које се обично назива комисија, повери испитивање спора и предлагање решења које нема обавезну снагу, већ представља препоруку. Комисија се не ограничава на испитивање чињеница, већ улази у правну проблематику. Заправо, измирење је комбинација елемената посредовања, анкетних комисија и арбитраже.²¹

¹⁸ Међународно право представља скуп правних норми које уређују односе између држава, међународних организација и других субјеката међународног права. Као регулисање односа између држава, међународно право постоји још од најранијих времена (неки његови елементи постојали су у старим источњачким државама и старом Риму). Током средњег века постепено су се стварал- и ратни обичаји, а развој међународне поморске трговине утицао је на стварање поморског обичајног права. Доласком капитализма и стварањем суверених и националних држава, међународно право добило је већи значај.

¹⁹ Члан 4 Хашке конвенције о мирном решавању међународних спорова.

²⁰ Комисије регулисане Бријановим уговорима су сталног карактера. Формирају се унапред, имају 5 чланова и делују када је то потребно.

²¹ Аврамов, С.; Крећа М.: *Међународно јавно право*, Београд: Савремена администрација, 1997, стр. 468.

Поред наведених, постоје и судска средства, у која спадају:

– *поступак пред међународном арбитражом*, у којем се судско решавање спорова заснива на примени права, а стране су обавезне да у доброј вери изврше пресуду (трећа страна доноси пресуду) и

– *поступак пред сталним међународним судом*, који је квалитативно виши облик решавања спорова судским путем у односу на арбитражу. Суд је тело у чију надлежност спада решавање спорова између држава и давање саветодавних мишљења о правним питањима која подносе овлашћени међународни органи и агенције.

Стратегије решавања друштвених конфликта засноване на интересу

Стратегије засноване на интересу подразумевају процедуре које желе да помире, уравнотеже или хармонизују, кроз примену одобрених процеса, потребе и бриге страна које су укључене. Ове стратегије се другачије зову: алтернативно решавање сукоба (Alternative Dispute Resolution – ADR). У ову врсту стратегија спадају:²²

– *комуникација* – преношења поруке од једне до друге особе. Успешна комуникација подразумева да је информација тачно примљена у погледу садржаја и значења које је одредио пошиљалац.²³ Важност комуникације у сукобу и њиховом управљању не би требало да буде потцењена. Сукобљене стране често погрешно интерпретирају свог противника;

– *преговарање* – најчешће коришћена метода за решавање конфликта која представља начин да се разреше конфликти и разлике кроз директну комуникацију. Преговарање је структуриран процес комуникације кроз који стране превазилазе своје разлике и конфликте, покушавајући да постигну споразум који представља решење прихватљиво за све;

– *медијација* – алтернативни начин решавања конфликта који се обавља посредовањем треће, неутралне стране у конфликту, са циљем да се постигне заједничко решење које би прихватиле све стране у конфликту. Полазну основу чини претпоставка да ће конфликт бити решен лакше и уз мање одрицања ако се у први план ставе интереси и потребе страна у конфликту, односно конкретни циљеви, а не питања моћи или права;

– *фацилитација*, шири термин од посредовања, јер се њиме жели указати на било коју ситуацију у којој једна или више особа помаже групну комуникацију између страна у конфликту и процес доношења одлука.²⁴ Посредовање, у основи, представља облик фацилитације усредсређене на помагање људима да реше идентификовани конфликт.

²² Шаренац, Р.; Бегу, Б.: *Решавање конфликтних ситуација – приручник*, Подгорица: Влада Републике Црне Горе – Управа за кадрове, 2006, стр. 36.

²³ Rouse, M.J.; Rouse, S.: *Пословна комуникација*, Загреб: Масмедија, 2005, стр. 40.

²⁴ Стојиљковић, З.: *Конфликт и/или дијалог*, Београд: Факултет политичких наука, 2008, стр. 79.

Анализа решавања друштвених конфликта

Анализа решавања конфликта у Швајцарској

Швајцарска је вишенационална, вишејезичка, верски и економски сложена заједница. До уједињења независних ентитета дошло је 1291. године као резултат колективне спознаје вредности јединства као општег добра. Данас представља федеративну државу састављену од 26 кантона, који су равноправни, иако се међусобно разликују (по површини, броју становника, броју општина, организацији власти, језичкој хомогености, односно хетерогености).²⁵ Та равноправност произлази из традиције, историје и конкретних друштвено-економских услова који владају у земљи. Иако састављена од припадника више народа, Швајцарска чини интегралну целину у којој су грађани немачког, француског и италијанског порекла пре свега Швајцарци који говоре различите језике. Основни принцип држављанства је принцип пребивалишта, а не принцип етничког и верског порекла. Изградња и јачање демократског друштва, економски развој и заснивање друштвених односа на поштовању различитости и узајамној толеранцији представљају прихваћене вредности сваког грађанина ове државе. Тиме се, уједно, искључује сваки облик националне и верске нетрпељивости. Федеративна уставна концепција, поштовање демократских начела, војна неутралност и неетнички концепт нације допринели су да Швајцарска постане успешно организована политичка заједница.²⁶

Конфликти између различитих друштвених група у Швајцарској се спречавају, односно решавају законима и институционалним аранжманима, а процес одлучивања карактерише настојање да се постигне што већи консензус различитих група у друштву и да се пронађе компромисно решење на задовољство свих страна у конфликту. Превенцији конфликта у овој држави посебно доприносе:

– *децентрализовани федерализам* – федеративна уставна концепција се не своди само на територијални аспект и однос савезне државе и федералних јединица. Уставне институције у Швајцарској су резултат и сложеног етничког састава земље. Трослојни систем власти (федерална, кантонална и општинска) успешно регулише сва питања која се тичу језика, културе и религије;

– *директна демократија* – за било коју промену у Уставу референдум је обавезан. Такође, кроз референдуме грађани могу да мењају било који закон који изгласа парламент и кроз иницијативе могу да уведу амандмане у федерални устав, што Швајцарску чини државом директне демократије;²⁷

²⁵ Удруживањем три кантона (тзв. „вечити савез“) 1291. године, ради одбране од хабзбуршких освајача, створена је швајцарска конфедерација, којој су касније приступали и други кантони. Уставом из 1848. године Швајцарска постаје федерација, мада је у званичном називу земље задржан термин конфедерација. Швајцарски Устав из 1874. године је, уз одређене допуне и модификације, и данас на снази.

²⁶ Видети шире у: Радушки, Н.: Искуства развијених европских земаља у решавању питања националних мањина, *Социологија*, вол. 51, 2009. стр. 76 и 77.

²⁷ У референдумима није довољна само национална већина, већ и пристанак већине кантона. Референдум има врло широку примену у политичком животу, а представља и облик заштите права кантона, припадника мањинских народа и традиције. Тако је Швајцарска изгласала сарадњу са

– *неутралност* – развој институција у складу са сопственим потребама и сложено-стима омогућила је швајцарска неутрална позиција у међународним односима. Своју „наоружану неутралност“²⁸ Швајцарска је потврдила у два светска рата.

Упркос сложеној структури на националном и регионалном нивоу, Швајцарска се већ више од 150 година развија без унутрашњих сукоба и у добросуседским односима. Њеној стабилности свакако је, у великој мери, допринела њена неутралност, чиме је могла несметано да се развија у складу са својим потребама. Њена економска развијеност и висок животни стандард становништва утврђују грађане у њиховом опредељењу за заједнички живот у оквиру једне државе. Развијање сарадње и добросуседских односа са земљама чији су језици доминантни на територији Швајцарске представља значајан подстицај етничке толеранције и узајамног поштовања грађана унутар саме државе. Препуштање надлежности кантонима да сами одреде службени језик и регулишу односе између цркве и државе представља добро решење у одржању мира у случају непоклапања кантоналних, језичких и верских граница. На искуствима Швајцарске може се уочити да је најбољи приступ подстицање развоја истински плуралног друштва у којем се подједнако вреднује и признаје постојање различитих друштвених субкултура.

Случај Јуре

Јура је 1815. године додељена кантону Берн. То је изазвало незадовољство месног становништва, јер је у Берну претежно немачко становништво протестантске вероисповести, док Јуру чини француско становништво, с тим што је на северу римокатоличке, а на југу протестантске вероисповести. Покрет за издвајање из Берна и образовање посебног кантона ојачао је после Другог светског рата. Сукоб је отпочео 1947. године, када није прихваћено именовање Француза на чело кантоналног Одељења за јавне радове и железницу. Први захтеви за отцепљење француског дела од немачког дела кантона Берн и за формирање новог кантона Јуре појавили су се 50-их година прошлог века, а конфликт се решавао 30 година, односно десет година од када је одлучено да се делимично удовољи захтевима Јуре. До решења се дошло:

- променом кантоналног устава како би се грађанима Јуре омогућило право на самоопредељење,
- посредовањем федералних органа и
- каскадним референдумима.²⁹

ЕУ и одбијање чланства ЕУ 2000. године, увођење биометријских пасоша и забрану изградње минарета 2009. године и многе друге одлуке.

²⁸ „Наоружана неутралност“ представља комбинацију неутралности и високе одбрамбене способности земље. Другим речима, она подразумева и јаку војску и цивилну одбрану. Видети: Накарада, Р.: *Швајцарски модел решавања сукоба: предуслови и границе његове примене на југословенски случај*, у књизи: Флајнер, Т; Самарџић, С.: *Федерализам и проблем мањина у вишеетничким заједницама*, Београд: ИЕС, 1995, стр. 127-128.

²⁹ Прво су се референдумом о одвајању изјаснили сви грађани Јуре, а затим само становници на југу Јуре и Немци на северу – у области Лауфен.

Процес одвајања окончан је 1978. године, након референдума заинтересованог становништва, који је потврђен и на савезном референдуму.³⁰ На тај начин северни део Јуре постао је засебан кантон, а област Лауфен и јужни део Јуре (франкофонски, али доминантно протестантски) остао је у кантону Берн и назива се Бернска Јура.

Анализа решавања конфликта у Северној Ирској

Британско острво потресају дугогодишњи сукоби између протестантске већине и католичке мањине у Северној Ирској. Корени сукоба између ове две групе сежу у далеку прошлост. У 12. веку Енглези су кренули у освајање Ирске, што су у потпуности постигли након 400 година. Захваљујући немилосрдној владавини британских монарха, у којој је аутохтоно католичко становништво било дискриминисано, продубљивао се јаз између ове две заједнице, што је резултирало честим сукобима. У овом периоду извршена је и колонизација Ирске са циљем да се ојача енглеска власт. Енглеске власти су након победе 1691. године донеле низ закона којима су знатно ускраћене политичке и економске слободе католичког становништва у Ирској. Као одговор на отворену институционалну дискриминацију, током 18. века настају тајна милитантна удружења, а крајем тог века затегнута ситуација кулминирала је новим сукобима, што је за последицу имало стварање Уједињеног Краљевства Велике Британије и Ирске.³¹

Ускршњи устанак 1916. године у Даблину, са циљем да се оконча британска власт и избори независност Ирске Републике, означио је почетак нових сукоба на овом простору. Указом о Влади Ирске из 1920. године, Ирска је подељена на Јужну Ирску која је успела да добије независност (данашња Република Ирска) и Северну Ирску, чије је већинско протестантско становништво желело да остане у саставу Велике Британије. Католичка мањина у Северној Ирској се и наредних деценија налазила у неповољном положају и била дискриминисана у политичкој, економској, образовној и културној сфери, што је довело до масовних протеста 60-их година прошлог века.³² Неретко је долазило и до сукоба између две заједнице.³³ У овом периоду дошло је и до ојачавања паравојних формација на обе стране. Ирска републиканска армија (ИРА), која је настала у оквиру католичке заједнице, предузимала је акције подметања бомби и герилске нападе. Протестантски одговор био је формирање сопствених јединица УДА (Асоцијација за одбрану Алстера) и УВФ (Алстерске добровољачке снаге) које су спроводиле насиље

³⁰ Видети шире у: Накарада, Р.: *Швајцарски модел решавања сукоба: предуслови и границе његове примене на југословенски случај*, у књизи: Флајнер, Т; Самарџић, С.: *Федерализам и проблем мањина у вишеетничким заједницама*, Београд: ИЕС, 1995, стр. 128-130.

³¹ Ирска је припојена Великој Британији 1800, што је довело до многобројних побуна и револуција.

³² Дискриминација је била приметна у запошљавању, образовању, стамбеним условима и др. Такође, право гласа било је повезано са поседом, што је одговарало протестантима.

³³ У периоду између 1967. и 1972. године Северноирско удружење за људска права (енгл. *Northem Ireland Civil Rights Association – NICRA*) заговарало је грађанску непослушност као средство борбе против дискриминације, по узору на покрет за људска права у САД. Међутим, њихова кампања и реакција на њу била је само увод у још веће насиље.

против католичке заједнице. Сукоби између два ентитета били су посебно интензивни 1972. године, када је британска армија отворила ватру на учеснике протестног марша у Лондонерију, и том приликом убила 13, а ранила 14 католика (тзв. крвава недеља),³⁴ после чега је суспендована локална управа и успостављена вишедеценијска директна управа из Лондона. Немири који су у то време захватили Северну Ирску праћени су великим миграцијама људи, који су се због застрашивања и физичких напада пресељавали у подручја са већинским становништвом сопственог верско-политичког опредељења. Упркос предузетим мерама, чији је циљ био да се католичкој мањини обезбеде већа права и укину дискриминаторски прописи, и у наредним годинама долазило је до етничких сукоба, као и политичких убиства и атентата организованих од ИРА. Као резултат дугогодишњих сукоба између две верске заједнице, у Северној Ирској владала је атмосфера страха и неповерења.

Процес дуготрајног преговарања у циљу решавања сукоба започет је почетком 80-их година прошлог века. Међу прве покушаје помирења који су предузети спада англо-ирски споразум (1985), којим је први пут у решавању сукоба Република Ирска имала званичну саветодавну улогу. Овај споразум пропао је пошто није задовољио ни једну страну. Заједничком декларацијом (позната као *Downing Street* декларација, 1993) гарантује се право на самоопредељење, што значи да се промена статуса Северне Ирске и признавање јединствене Ирске може десити одлуком већине њеног становништва на референдуму. Такође, овом декларацијом успостављен је договор о прекиду терористичких акција.

Током 1995. године усвојен је документ под називом „Нови оквир за споразум” којим се гарантују људска права и религијске слободе обе заједнице. Током преговора активно су учествовале све три стране (Северна Ирска, Велика Британија и Република Ирска), што се показало као добро решење. Као резултат вишегодишњих преговора, у којима су биле укључене све три стране, 1998. године у Белфасту је дошло до потписивања „Споразума на велики петак” који представља важну карику у решавању овог дугогодишњег сукоба. Споразум се састоји од два међусобно повезана документа, а његове одредбе предвиђају:

- локалну владу која би се заснивала на подели власти између протестаната и католика;
- политички одговорне структуре које би укључивале тешње везе између Северне Ирске и Републике Ирске, као и између Републике Ирске и владе Уједињеног Краљевства;
- скраћивање затворских казни затвореницима осуђеним у вези с конфликтом;
- оснивање Комисије за људска права за Северну Ирску;
- реформу полиције (успостављање цивилне контроле над полицијом);
- забрану употребе насиља;
- процес разоружања и распуштања паравојних формација;
- повлачење енглеских трупа са територије Северне Ирске;
- признање права на самоопредељење, али уз сагласност већине;

³⁴ Исте године ИРА је извела терористичку акцију (крвави петак), као и серију таквих напада у наредним годинама. Видети у: Таталовић С.: *Мањински народи и демократија*, Подгорица: Центар за толеранцију и дијалог, 2001.

- увођење многих реформи у кривичноправни систем;³⁵
- Република Ирска мора из свог устава да избаци чланове који предвиђају уједињење са Северном Ирском и
- Република Ирска има право да учествује у раду заједничких комисија парламента.

Скупштина Северне Ирске касније је више пута прекидала рад. Регионални парламент није радио од 2002. до 2007. године због оптужби да су републиканци у овој установи поставили уређаје за прислушкивање. Коначно, парламент и влада Северне Ирске формирану су 2010. године, чиме су некадашњи архинепријатељи, ирски републиканци (претежно католици) и протестанти одани круни, постали партнери који деле власт.³⁶

Значајну улогу у решавању овог конфликта је имала ИРА. Ова организација је потписала споразум о прекиду ватре 1998. године, а 2005. се одрекла насиља у кампањи за независност. Након што је ИРА наредила члановима да се борба против британске власти у Северној Ирској више неће водити оружаним средствима, на исти корак се одлучила и главна протестантска парамилитарна група „Алстерске добровољачке снаге”.³⁷

Из овог процеса решавања друштвених конфликта може се закључити да до трајног и успешног решења може доћи само на основу преговора свих заинтересованих страна у конфликту, уз поштовање демократских начела. С друге стране, ускраћивање права једног народа на сопствени идентитет и строга централизација не представљају пожељне моделе у остваривању одрживог мира. Неefикасност репресивних метода, посебно оних који су били посредовани насиљем, условила је другачији приступ у изналажењу решења. Такође, искуство северноирског конфликта показује да није реално очекивати да се друштвени конфликти решавају сами по себи, већ они захтевају активну улогу и напоре свих учесника конфликта у тражењу узајамно прихватљивог решења.

Анализа решавања конфликта у Хрватској

Конфликт у Хрватској има своје политичке, економске, етничке и религијске корене. Настао је као последица пораста национализма у републикама бивше СФРЈ, али и догађаја који су се одвијали у свету осамдесетих година прошлог века, крајем блоковске поделе и рушењем берлинског зида 1989. године. Истовремено је почео и процес демократизације земаља источне Европе, као и почетак нове спољне политике САД и земаља западне Европе према Источној и Јужној Европи, а самим тим и према СФРЈ.

³⁵ Wall D.: Истина и помирење – Случај Северне Ирске – оздрављење кроз сећање – досадашњи развој догађаја, *Темид*, вол 5. бр. 4. 2002, стр. 42.

³⁶ Ијан Пејсли из Демократске унионистичке партије и Мартин Мекгинис, католик из странке Шин фејн и бивши припадник ИРА, постали су премијер, односно заменик премијера аутономне владе у Белфасту.

³⁷ Око 3.600 особа погинуло је у тридесетогодишњем насиљу на подручју Северне Ирске, у којем су посебне улоге припадале парамилитарним и сецесионистичким трупима, Ирској републиканској армији, Алстерским добровољачким снагама, Одбрани црвене руке, Алстерском одбрамбеном удружењу, као и британској војсци.

Република Хрватска се у том периоду, заједно са Словенијом, залагала за стварање конфедерације, уместо дотадашње федерације, са могућношћу да свака република има право самоопредељења – да ли ће остати у саставу СФРЈ или не. Овакав предлог је одбијен на 14. конгресу Савеза комуниста Југославије (СКЈ), након чега су делегације Хрватске и Словеније напустиле Конгрес, што је довело до распада овог тела. Овај догађај био је један од кључних у распаду СФРЈ и стварању независне Републике Хрватске. На вишестраначким изборима, који су одржани 1990. године, у Хрватској је победила Хрватска демократска заједница (ХДЗ), чиме је комунистичка партија изгубила власт у овој републици, за разлику од избора у Србији, где је победила Социјалистичка партија Србије, која је настала реформацијом Савеза комуниста Србије. Долазак ХДЗ-а на власт изазвао је незадовољство Срба који су у време предизборне кампање организовали митинге протеста, од којих је највећи одржан на Петровој Гори, где се окупило неколико десетина хиљада људи који су се залагали за територијални интегритет СФРЈ, а против власти Фрање Туђмана и „усташа”.

Нова хрватска власт спроводила је политику у којој су Срби избацивани из свих државних органа, што је довело до затезања односа између две републике. Такође, Хрватска је допустила да се врате људи који су спроводили усташку политику током Другог светског рата, чиме се српски народ осетио угроженим због поновне појаве усташких симбола, који су били симбол страха и геноцида почињеног према српском и другим народима у Другом светском рату.

Након што је 1990. године нови хрватски парламент донео одлуку о брисању свих комунистичких симбола из Устава Републике Хрватске, промене назива улица и тргова (Трг жртава фашизма постао је Трг хрватских владара), уследиле су побуне српског становништва у Хрватској због дискриминације, које су се огледале у отказивању послушности хрватској влади и постављању блокада на путевима у Далмацији. Српска демократска странка усваја Декларацију о суверености и аутономији српског народа, чиме се проглашава независност Срба у Хрватској и ствара сопствена аутономна област под називом Српска Аутономна Област Крајина (САО Крајина). Убрзо је донета одлука о референдуму Срба, којим би се потврдила њихова аутономија и суверенитет у Хрватској. Влада Хрватске прогласила је тај референдум незаконитим, а два дана уочи референдума Хрватска упућује наоружану колону полицијских снага ка Книну, али је она заустављена постављеним барикадама. У такозвани „кнински инцидент” укључила се и ЈНА, спречивши употребу хеликоптерских полицијских снага МУП-а Хрватске. Ови догађаји означили су почетак оштрог међусобног супротстављања српског и хрватског национализма. Крајем 1990. године, хрватски сабор доноси нови устав у којем се наводи да је Хрватска држава Хрвата и других народности, чиме су Срби постали грађани другог реда. У наредном периоду десетине хиљада грађана српске националности остали су без посла, а њихове породице без основних егзистенцијалних средстава. Кадровско чишћење пратили су полицијски информативни разговори, односно одређени кривични поступци над више хиљада грађана српске националности. Мржња и дефетизам постали су саставни део међусобних односа између два ентитета, као и оружане чарке, пљачке, подметање експлозива, шиканирања, обмане и лажи. Немири, праћени оружаном сукобима, захватили су северну Далмацију, Лику, Кордун, Банију, Славонију, Барању и делове западног Срема. Од априла до јуна 1991. године дошло је до ве-

ликих немира у Книнској крајини и западној Славонији. ЈНА је покушавала да одржи неутралност у сукобима, али је својим деловањем, чији је циљ био очување СФРЈ, представљала природног савезника у супротстављању новој хрватској власти. Тако су употреба силе и насиља, као вид међусобне комуникације, постали једини метод за решавање супротстављених интереса два ентитета.³⁸

Упоредо са овим догађајима, у Србији се стварала клима која је требало да послужи као повод за војну интервенцију. Док су хрватски медији оптуживали СФРЈ и ЈНА за спровођење великосрпске политике и агресије на Хрватску, медији у Србији су оптуживали хрватску власт за пропагирање усташтва, припремање оружане побуне и покушаје ликвидације Срба.

Након проглашења независности Хрватске дошло је до ескалације конфликта. Оружани сукоби тада су праћени разарањем градова и великим људским страдањима. Формирана хрватска војска и полиција извршиле су опсаду касарни ЈНА које су се налазиле на територији Хрватске и заузеле војна складишта. Тако су дошле до оружја за сопствене снаге. Под притиском међународне заједнице да се сукоби окончају, почетком 1992. године потписано је тзв. „Сарајевско примирје“ којим су на дуже време обустављена непријатељства, а ЈНА се постепено повлачила из Хрватске. Након што су хрватски, српски и представник САО Крајине потписали Венсов план, ради очувања мира ангажоване су снаге УНПРОФОР-а (United Nations Protection Forces), са циљем да надгледају и одржавају споразум о прекиду ватре и заштите становништво на зараћеним подручјима.³⁹

Сукоби су и након тога настављени, али су били слабијег интензитета. Хрватској није одговарало одржање статуса кво после одласка ЈНА, па је вршила нападе

³⁸ Радаковић, И.: *Бесмислена ЈУ- ратовања 1990 –1995*, Друштво за истину о антифашистичкој НОБ, Београд, 2003, стр. 94.

³⁹ Позивајући се на Главу VII Повеље УН, Савет безбедности донео је резолуцију 713 (25. септембра, 1991. године), којом је заведен општи ембарго на испоруке оружја и војне опреме Југославији, а генералном секретару додељен је мандат да се непосредно укључи у решавање овог случаја. Поступајући по мандату који му је, Резолуцијом 713, СБ поверио, генерални секретар именује свог личног изасланика (Сајруса Венса), којем даје задужење да на лицу места испита ситуацију у Југославији, и да са представницима сукобљених страна утврди и припреми предлог мера за смиривање сукоба и успостављање мира на њеном простору. На првим састанцима са личним изаслаником, свака од зараћених страна изјаснила се да жели распоређивање мировних снага што је пре могуће. У присуству личног изасланика потписан је Споразум југословенских страна о примирју, у Женеви, 23. новембра 1991. године. Након завршетка преговора у Сарајеву (између зараћених страна, у присуству личног изасланика), 2. јануара 1992. године, лични изасланик генералног секретара износи елементе плана за мировну мисију УН у Југославији – „Венсов план“, који је објављен одмах сутрадан. Упркос потписаном споразуму и одржаним преговорима, између зараћених страна, ситуација у Југославији се погоршава, па СБ Резолуцијом 727 (8. јануар, 1992. године) доноси одлуку да се на територију Југославије упути група од 50 официра за везу, чија је основна улога била да допринесу очувању прекида ватре. У свом извештају од 5. фебруара 1992. године, генерални секретар је обавестио СБ да се прекид ватре углавном поштује, чиме је била уклоњена препрека размештању мировних снага. Резолуција 740 (7. фебруар 1992. године) СБ, одлучено је да се одобрени број официра за везу повећа на укупно 75, и упућен је захтев генералном секретару да убрза припреме за слање мировних снага УН, како би оне биле спремне за размештај одмах по доношењу одлуке СБ о томе. *Повеља УН, Агенда за мир, Уједињене нације 1945–1995, Између признања и покуде*, Службени гласник, Правни факултет, Факултет политичких наука, Београд: Инститит за међународну политику и привреду, 1995, стр. 179-186.

на разним деловима, како би преузimala територију. Хрватске снаге извеле су неколико мањих операција, које није спречило ни присуство снага Уједињених нација, а након изведене операције у Медачком џепу и сукоба са снагама УНПРОФОР-а наредних годину дана није било већих оружаних дејстава.

За решавање статуса САО Крајине, у септембру 1994. године предложен је мировни план 3-4 или „Нацрт споразума о Крајини, Славонији, јужној Барањи и западном Срему” коју је припремила мини-контакт група Загреб-4 коју су чинили представници САД, Русије и Европске уније (преко представника Француске и Немачке). План је предвиђао аутономију за 11 општина око Книна и Глине, са доста елемената државности у оквиру Републике Хрватске. Овим планом извршила би се демилитаризација Крајине у року од три до пет година, али са својом полицијом, према етничком саставу становништва из 1991. године. Источна Славонија, западни Срем и Барања не би били укључени у аутономну Крајину, али би имали одвојене процесе реинтеграције уз присуство међународних мировних снага, уз демилитаризацију тог подручја за три месеца. Међутим, о Плану 3-4 се није ни преговарало. Хрватска је начелно прихватила план као полазиште за преговоре, али су га книнско руководство и српски председник Милошевић одбили, јер би се применом његових начела довео у питање будући опстанак српских покрајина.

У мају 1995. године хрватска војска је предузела операцију „Бљесак” којом је освојена крајинска енклава у западној Славонији, а током операције забележени су и ратни злочини, када је убијено стотине цивила у својим кућама, као и у нападима на избегличке колоне. У августу 1995. године хрватске снаге, у садејству са корпусом армије Босне и Херцеговине, предузеле су операцију „Олуја” која је довела до масовног егзодуса српског становништва и бројних ратних злочина. Након ове операције велики део САО Крајине стављен је под хрватски надзор, укључујући и њен главни град Книн. Тиме су окончани оружани сукоби у Хрватској, иако су све до завршетка рата у Босни и Херцеговини делови хрватске територије били изложени бомбардовању од стране српских снага из ове републике. Преостали део САО Крајине решен је ердутским споразумом у новембру 1995. године, којим је договорена мирна и поступна транзиција тог подручја под хрватску власт. Она је довршена почетком 1998. године, када је Хрватска коначно остварила свој суверенитет на међународно признатим границама.⁴⁰

Последице овог рата су огромне и дугорочне. Током рата било је више десетина хиљада мртвих, рањених и особа које се воде као нестале, уз велики број избеглица и расељених лица. Уз људске жртве забележена су и велика разарања на ратним подручјима, а на појединим деловима хрватске територије још увек се налазе противпешадијске мине. Такође, демографска слика становништва је драстично промењена. До промене националне структуре становништва првенствено је дошло након спроведених војно-полицијских акција 1995. године, када је у присилним миграцијама територију Хрватске напустила већина српског становништва.⁴¹ Током сукоба забележен је велики број ратних злочина, за који су проглашени кривим многи политички и војни руководиоци из Србије и Хрватске.⁴²

Ни данас се не може тврдити да је српско-хрватски конфликт разрешен. Односи између две бивше федералне републике још увек нису стабилни. Република Хрват-

⁴⁰ Преузето са: http://sh.wikipedia.org/wiki/Rat_u_Hrvatskoj. (27.04.2014. године).

⁴¹ Процент српског становништва у Хрватској је са предратних 12% смањен на свега 3%.

⁴² Међународни кривични суд за бившу Југославију.

ска је поднела тужбу против Републике Србије због тражења ратне одштете, организовања агресије и преузимања одговорности за почињене ратне злочине, након чега је Србија поднела противтужбу којом Хрватску терети за геноцидне акције и етничко чишћење преко 230 хиљада Срба у операцији „Олуја”. Није се далеко одмакло ни у погледу враћања одузете имовине и стечених права и накнади штете за избеглице. Као позитивни пример може се навести сарадња две државе у области правосуђа, посебно у борби против прекограничног криминала.

Анализа решавања конфликта у Босни и Херцеговини

Конфлику у Босни и Херцеговини такође су претходили догађаји који су уследили након 1989. године. Вишестраначки избори у БиХ одржани су у новембру 1991. године. Победила је коалиција три највеће националне странке у земљи, састављена од Странке демократске акције (СДА), Српске демократске странке (СДС) и Хрватске демократске заједнице (ХДЗ).⁴³ Иако су се програмски и политички разликовале, националне странке су, без обзира на узајамне оптужбе, ипак успоставиле префутни савез. Власт је подељена по националном кључу, тако да је за председника Председништва Републике БиХ изабран Бошњак, за председника Скупштине Србин, а за председника Владе Хрват. Споразум о подели власти функционисао је за време изборне трке, у победи на изборима, као и у подели функција, чиме је, у ствари, и окончан.

Скупштина БиХ је, без учешћа српских представника, 14. октобра 1991. године, донела „Акт о реафирмацији суверености Републике Босне и Херцеговине”, којим је одлучено да се повуку представници БиХ из рада савезних органа док се не постигне договор између свих република које сачињавају Југославију. На то су пристали представници СДА и ХДЗ, док су се представници СДС изричито противили донетом акту. Овај акт је допринео стварању међунационалне напетости у БиХ и био увод у предстојеће ратне сукобе.⁴⁴ Од средине септембра до средине новембра 1991. године, ослањајући се на општине у којима је освојила власт, СДС успоставља српске аутономне области (САО), које су у свом деловању биле независне од централне власти, а ХДЗ проглашава постојање Хрватске Републике Херцег-Босне⁴⁵. Уследио је и референдум српског народа, у новембру 1991. године, на којем

⁴³ Попис становништва на дан 31. марта 1991. године за БиХ наводи укупно 4.354.911 становника. Од тога су 1.902.869 становника (43,7%) били муслимани, 1.364.363 (31,3%) Срби, 752.068 (17,3%) Хрвати, док су 7,7 посто чинили припадници других нација и Југословени. Муслимани су били већина у 45 општина (у 13 релативна, у 31 апсолутна), Срби у 34 општина (5 релативна, 29 апсолутна), а Хрвати у 20 општина (6 релативна, 14 апсолутна).

Доступно на: <http://www.erepublik.com/en/article/serbia-bosnia-war-1905958/1/20>

⁴⁴ Хронологија збивања – Босна и Херцеговина, *Међународна политика*, број 1014, 1993, стр. 11.

⁴⁵ Хрватска заједница Херцег-Босна била је политичка, културна, економска и територијална целина, коју је 18. новембра 1991. године основао политички врх Хрвата у СР Босни и Херцеговини. Хрватска заједница Херцег-Босна 28. августа 1993. прераста у Хрватску Републику Херцег-Босну, државу хрватског народа у Босни и Херцеговини. Вашингтонским споразумом, 18. марта 1994. године, договорено је да се од територије Херцег-Босне и територије која је била под контролом Армије БиХ формира Федерација БиХ. На територији Републике Херцег-Босне, тј. на територији

су Срби изгласали успостављање самосталне Српске Републике Босне и Херцеговине (касније преименована у Републику Српску), са намером останка у СФРЈ. Представници СДА и ХДЗ-а у Влади БиХ изнели су став да је поменути референдум неуставан и неважећи. Затим је уследило проглашење Хрватске заједнице Средишње Босне, 27. јануара 1992. године.

Упркос противљењу Срба, расписан је референдум о независности БиХ, који је одржан 29. фебруара и 1. марта 1992. године, а на којем је 64 до 67% бирачког тела изашло на гласање, а готово 98% је гласало за независност. Представници српског народа су, у већини, одбили да изађу на референдум. Други дан референдума и наредних пар дана долази до озбиљнијих сукоба у Сарајеву (припадници муслиманског народа преузимају контролу над централним делом града, док припадници српског народа заузимају периферне делове града и узвишења око њега). Иако је између представника српске и муслиманске стране постигнут договор да ред у граду одржавају мешовите патроле ЈНА и полиције, током марта уследили су сукоби и барикаде по већини босанских градова.

Последњи покушај међународне заједнице да спречи оружане сукобе у БиХ био је тзв. „Кутиљеров план”, назван по тадашњем председнику Европске заједнице, португалском дипломати Хозе Кутиљеру, који је водио преговоре. Према овом плану бошњачка и српска република би обухватале, отприлике, једнаку територију од око 43% територије БиХ, док би остатак припао Хрватима. Иако су првобитно све три стране ставиле потпис на овај споразум, на наговор америчког дипломате и уз велико негодовање својих чланова и домаће јавности, представник Бошњака одлучује да повуче свој потпис.⁴⁶ Крајем марта бележе се местимични сукоби да би се од почетка априла 1992. проширили на целу БиХ.

Раст напетости у Републици БиХ довео је до масовног личног наоружавања и пораста броја инцидената.⁴⁷ Као одговор на избијање отворених сукоба, грађани Сарајева су, у априлу 1992. године, организовали велике антиратне протесте. До сличних протеста дошло је и у другим градовима БиХ.

Председништво СР БиХ је, у непотпуном саставу, 6. априла 1992. године, донело одлуку о мобилизацији јединица Територијалне одбране, припадника МУП-а и цивилне заштите. Упоредо са овом мобилизацијом, ЈНА почиње да спроводи мобилизацију, иако је републичко Председништво препоручило неодрживање на те позиве. На позиве ЈНА одазивали су се углавном Срби, док су муслимани и Хрвати одлазили у

која је била под контролом Хрватског вијећа одбране (ХВО), примењивани су важећи прописи Херцег-Босне, као и прописи Републике БиХ који нису у супротности са прописима Херцег-Босне.

Доступно на: <http://sr.wikipedia.org/sr-el/Хрватска-Република-Херцег-Босна>. (28.04.2014. године).

⁴⁶ Кутиљеровим планом ниједна страна није могла бити у потпуности задовољна. Бошњаци су морали пристати на етничку поделу своје државе, а Срби да ће живети у међународно признатој БиХ. Можда је ово решење највише одговарало Хрватима, јер би независношћу БиХ престали њихови страхови од евентуалног останка у крвој Југославији, која би довела у питање и саму судбину Хрватске.

⁴⁷ Према подацима републичког МУП-а из јуна 1991. године, 92.500 Муслимана пријавило је 110.400 комада оружја, 131.900 Срба пријавило је 157.200 комада оружја, а 43.000 Хрвата пријавило је 51.000 комада оружја. Сматра се да је стварни број оружја у поседу грађана био готово три пута већи. Доступно на: <http://www.delo.si/novice/svet/dvajset-let-od-zacetka-vojne-v-bih.html>

јединице Територијалне одбране и снаге МУП-а. ЈНА је акцијом измештања оружја Територијалне одбране покушала да стави ту формацију под свој надзор. При одузимању оружја од Територијалне одбране ЈНА је наилазила на отпоре. У општинама са већинским хрватским и муслиманским становништвом општинске власти су одбијале да предају оружје, а опкољавањем и заузимањем складишта опреме ЈНА дошле су до незнатних залиха оружја и материјално-техничких средстава.

Савет министара Европске заједнице је, 6. априла 1992. године, усвојио Декларацију о Југославији, којом је објављено да су заједница и њене чланице одлучиле да признају суверену државу БиХ, у оквиру постојећих граница. Истог дана у Сарајеву су избили оружани сукоби. Поводом тога Скупштина српског народа у БиХ, 7. априла 1992. године у Бањалуци, проглашава независност Српске Републике Босне и Херцеговине, да би дан касније Председништво БиХ, без пристанка српског народа, прогласило стање непосредне ратне опасности у Републици и преузело ингеренције Скупштине БиХ. Ипак, као службени почетак рата у БиХ узима се 6. април 1992. године, када је нападнуто Сарајево.⁴⁸

Оружани сукобе у БиХ карактерисале су жестоке борбе, неселективно гранатирање села и градова, уништавање културних и верских објеката и споменика, злочини над цивилним становништвом, етничко чишћење и масовна силовања, што је овај сукоб сврстало у један од најокрутнијих после Другог светског рата. У њему је учествовао и велики број паравојних формација у све три сукобљене стране, као и добровољци из православних, католичких и муслиманских земаља.⁴⁹

У почетку је избио сукоб између Срба и Бошњака у источној Босни, где је српска страна преузимала контролу над многим областима, јер је била много боље организована и наоружана с обзиром на то да је наследила велики део арсенала бивше ЈНА.

Због погоршања ситуације и ескалације сукоба у БиХ, Савет безбедности је, 15. маја 1992. године, донео Резолуцију 752, којом се истиче хитна потреба за „хуманитарном, материјалном и финансијском помоћи, с обзиром на велики број жртава, избеглица и расељених лица у БиХ, затим, позива све стране да обезбеде стварање услова за ефикасно и несметано достављање хуманитарне помоћи, укључујући сигуран приступ аеродромима у БиХ и моли их да у потпуности сарађују са УНПРОФОР-ом, посебно када је реч о разоружавању свих нерегуларних снага, без обзира на њихово порекло, у зонама под заштитом УН.“⁵⁰ Од половине 1992. године дошло је до непријатељстава између хрватског и бошњачког становништва, да би у априлу наредне године овај сукоб ескалирао у оружани сукоб међународног карактера.⁵¹

⁴⁸ Делови града Сарајева који су били под контролом бошњачке владе, били су под опсадом ЈНА, а касније Војске Републике Српске, све време оружаних сукоба у БиХ, што је завршено 29. фебруара 1996. године повлачењем ВРС у складу са одредбама Дејтонског споразума.

⁴⁹ Преузето са: http://bs.wikipedia.org/wiki/Rat_u_Bosni_i_Hercegovini. (28.04.2014. године).

⁵⁰ Резолуција 752, СБ УН, *Повеља УН, Агенда за мир, Уједињене нације 1945–1995, Између признања и локуде*, Београд: Службени гласник, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт за међународну политику и привреду, 1995, стр. 190.

⁵¹ Хрватско-бошњачки сукоб завршио се 18. марта 1994. године, након потписивања споразума у Вашингтону на основу којег је територија под контролом босанских Хрвата и Бошњака подељена на десет кантона и успостављена Федерација БиХ. Посредник у преговорима биле су Сједињене

Почетком 1993. године копредседници Међународне конференције о бившој Југославији, Сајрус Венс и Дејвид Овен, понудили су „Венс-Овенов мировни план за Босну и Херцеговину” који је подржала Европска заједница, али не и нова администрација у САД која је сматрала да се њиме „награђује агресор”, а вероватно и због тога што би његовим прихватањем иницијативу у Југославији препустила ЕЗ. У Женеви су током три преговарачке рунде читавог јануара 1993. године разматрана документа овог плана који је предвиђао одржање међународног субјективитета БиХ, али и њене децентрализације на предвиђених десет провинција које би имале надлежности над унутрашњим пословима и образовањем. Војска Републике Српске морала би да се повуче са 27% територије, а покрајине су биле замишљене тако да Срби нису могли да се организују у једну целину (територијално). Дакле, предложена мапа је предвидела да ове, етнички дефинисане целине, остану територијално неповезане, а њихово би конституисање изискивало повраћај знатне територије већ поседнуте од српских снага. Отуда су и расправе о сврсисходности овог плана, вођене унутар српских руководстава, биле обележене тешким размимоилажењима између струје вољне да прихвати компромисно решење и оних који су били спремни да наставе са ратом до повољније понуде. Скупштина Републике Српске је овај план одбила 5. маја 1993. године, након чега је лорд Овен и званично објавио да је план пропао.

Због учесталих сукоба који су праћени егзодусом локалног становништва у подручјима општина Сарајево, Тузла, Жепа, Горажде, Бихаћ и Сребреница, Савет безбедности је донео резолуције 819 и 824 којима се ова подручја проглашавају заштићеним зонама, где је наложено повећање броја припадника УНПРОФОР-а на том простору, ради остваривања режима безбедне зоне, тј. одвраћања напада од те зоне, подстицање повлачења војних и паравојних јединица из ње, омогућавање избеглицама да се врате у своје домове, осигуравања слободе кретања особља УН, као и надзора рада локалне полиције.⁵²

У августу 1993. године на британском носачу авиона „*Invincible*” одржани су преговори под посредством Дејвида Овена и Торвалда Столтенберга (који је заменио Сајруса Венса) где су се сукобљене стране приближиле предложеном решењу. Како би имали бољу пролазност код босанских Срба, овог пута је Србима понуђено 52% територије, Хрватима 18%, док би преосталих 30% припало Бошњацима. Бошњаци су 29. августа 1993. године одбили овај план.

Упркос свим мерама које су предузеле УН, почетком 1994. године долази поново до погоршања ситуације и ескалације сукоба у БиХ, након великих борби око Сарајева и трагедије на сарајевској пијаци Маркале.⁵³ Иако није утврђено ко је био

Америчке Државе. Пет дана након овог догађаја, команданти ХВО и босанске армије су у Загребу потписали Споразум о прекиду ватре. Преузето са: http://bs.wikipedia.org/wiki/Rat_u_Bosni_i_Hercegovini. (28.04.2014. године).

⁵² Један од озбиљнијих безбедносних неуспеха, који се УН ставља на терет, јесте неуспех у спречавању сребреничког масакра 1995. године, упркос чињеници да је УН прогласила Сребреницу сигурном зоном за избеглице и послала 600 холандских мировњака да је заштите. Кешетовић, Ж., *Кризни менаџмент*, Универзитет у Београду – Факултет безбедности, ЈП Службени гласник, Београд, 2008, стр. 225.

⁵³ Експлозија на сарајевској пијаци Маркале (5. фебруар 1994. године), у којој је погинуло више десетина људи, а близу двеста је било повређено.

одговоран за овај напад, Запад је оптужио Србе и, већ 6. фебруара, НАТО је извео прву операцију ван територије држава чланица у својој историји, упутивши ултиматум Републици Српској да у року од недељу дана повуче своје тешко оружје на 20 км од Сарајева под претњом ваздухопловних напада.⁵⁴ Употреба силе од стране НАТО-а дошла је по захтеву и одобрењу Савета безбедности. Овај облик сарадње познатији је као стратегија „дуплог кључа“.⁵⁵

Последњи мировни план за решење кризе у БиХ поднела је Контакт група,⁵⁶ у јулу 1994. године. План су прихватиле бошњачка и хрватска страна, али га је одбила српска страна. Српске и бошњачке власти су 31. децембра 1994. године потписале споразум о четворомесечном прекиду непријатељстава. Споразумом је предвиђено да прекид ватре надгледа УНПРОФОР, као и да снаге УН раздвоје сукобљене стране на линијама раздвајања. Поред селективних интервенција ваздухопловних снага НАТО-а током рата у БиХ, од 1993. до 1995. године последња и најснажнија интервенција⁵⁷ почела је 30. августа 1995. године, бомбардовањем српских положаја око Сарајева. Поред тога, план НАТО-а укључио је и селективно бомбардовање стратегијских српских војних положаја широм БиХ, а у садејству са снагама УН за брзо реаговање у заштићеним зонама (где је дошло до прекорачења горње границе могућих мера мировне мисије). Тако се мисија УН, која је успостављена као мисија очувања мира, претворила у операцију наметања мира, која је резултирала потписивањем Дејтонског мировног споразума, којим је званично окончан рат у БиХ.⁵⁸

Након две рунде мировних преговора (два састанка министара иностраних послова БиХ, Хрватске и тадашње СРЈ), у Женеви 8. септембра и Њујорку 26. септембра 1995. године, на којима су утемељени основни принципи будуће уставне структуре БиХ, уследила је мировна конференција (од 1. до 21. новембра 1995. године), у америчкој војној бази Дејтон, на којој је потписан Дејтонски мировни споразум. Главни учесници били су босански председник Алија Изетбеговић, хрватски председник Фрањо Туђман и председник тадашње СР Југославије Слободан Милошевић, затим главни амерички посредник Ричард Холбрук и генерал Весли Кларк. Споразум је потписан 21. новембра 1995. године, а званично парафиран 14. децембра исте године у Паризу.

Дејтонским мировним споразумом (састоји се од 11 анекса), којим је уједно започела и мисија изградње мира, предвиђени су војни, политички и цивилни аспекти живота у послератној БиХ, регионална стабилизација, као и улога УН, НАТО-а и остатка међународне заједнице. Споразумом је успостављена БиХ као суверена

⁵⁴ Амерички новинар Дејвид Бајндер је касније, на основу тајног извештаја УНПРОФОР-а, написао чланак у којем је оспорио могућност да је мина могла бити испалена са српских положаја. Постојање тајног извештаја УНПРОФОР-а касније је, у интервјуу за немачку новинску агенцију ДПА, потврдио и Јасуши Акаши, специјални изасланик генералног секретара УН за Југославију.

⁵⁵ Милисављевић, Б. *Нове мировне мисије Организације уједињених нација*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, ЈП „Службени гласник“, Београд 2007, стр. 117.

⁵⁶ Контакт групу (формирана 25. априла 1994. године) чинили су представници САД, Немачке, Француске, Велике Британије и Русије. Планом ове групе предложена је подела БиХ на муслиманско-хрватску федерацију са 51% и Републику Српску са 49% територије БиХ.

⁵⁷ Операција „Намерна сила“ (Deliberate Force), како је названа ова интервенција снага НАТО-а, укључила је бомбардовање српских положаја, уз неколико прекида, које је трајало 15 дана и званично је окончана договором деблокаде Сарајева, 14. септембра 1995. године.

⁵⁸ Јанковић, С., *Мировне снаге у решавању југословенске кризе*, ДОО Штампa, Чачак, 2006, стр. 148.

држава, састављена од два углавном независна ентитета – муслиманско-хрватске федерације, назване Федерација БиХ (51% територије БиХ)⁵⁹ и Републике Српске (49%). Споразум је, такође, одредио међународне и међуентитетске границе БиХ. Потписивањем споразума стране су преузеле обавезу поштовања људских права, као и права избеглица и расељених лица. Такође, пристале су да у потпуности сарађују са свим релевантним телима и организацијама у спровођењу мировног споразума, истраживању и процесуирању ратних злочина и других кршења међународног хуманитарног права

Дејтонски споразум донео је земљи веома сложена државну структуру, која је централизована у Републици Српској, а децентрализована у Федерацији БиХ. Поред владе и парламента на државном нивоу, оба ентитета имају своју владу и парламент. Земља има трочлано председништво, а сваки члан представља једну од три главне етничке заједнице у БиХ – босанске муслимане, Хрвате и Србе. Федерација БиХ састоји од десет кантона (сваки од њих има своју кантоналну владу). Последњи ниво политичко-административне поделе БиХ су општине. Устав је, такође, био део споразума, односно његовог анекса 4. Надлежности институција босанске државе, како су првобитно дате у анексу 4, било је свега неколико. Међутим, у годинама након рата оне су се, корак по корак, повећавале и јачале, што најбоље илуструје стварање нових, додатних министарстава на државном нивоу. Овај споразум је, такође, обезбедио правни оквир за систем међународне администрације, углавном контролно-извршног типа, каква је Канцеларија високог представника, који је одговоран за примену споразума и има читав низ надлежности.

Најбројнији народ у БиХ су Бошњаци, који су, као и друга два народа, Срби и Хрвати, конститутивни елементи заједничке државе. Службени језици су бошњачки, хрватски и српски, док су у службеној употреби два писма – ћирилица и латиница. Као засебна административна јединица – дистрикт, под управом међународне заједнице (међународног супервизора који *de facto* има законодавну, извршну и судску власт) у БиХ функционише Брчко дистрикт БиХ. Званично је успостављен 8. марта 2000. године, годину дана након коначне одлуке међународне арбитраже о статусу Брчког (област је наставила да буде предмет међуентитетског спора након потписивања Дејтонског споразума). Дистрикт Брчко проглашен је на целој територији предратне општине Брчко, од које је Дејтонским споразумом 48% припало Републици Српској⁶⁰ (укључујући и град Брчко), а 52% Федерацији БиХ. Административно седиште дистрикта је град Брчко.

Корак напред, након Дејтона, учињен је на нивоу устава ентитета. Прва од уставних промена „тихо” се догодила 1996. године, када су уставни ентитета прилагођени уставу државе. У марту 2002. године политичари БиХ су, након успешних

⁵⁹ Федерација БиХ настала је Вашингтонским споразумом, који је потписан 18. марта 1994. године, када је прекинут и рат између Хрвата и Муслимана – Бошњака.

⁶⁰ Власти Републике Српске нису никада званично прихватиле одлуку међународне арбитраже од 5. марта 1999. године, којом јој је Брчко одузето. Овом одлуком Република Српска је изгубила територијални континуитет и физички пресечена на западни и источни део скоро пет година након Дејтона, што је утицало на незадовољство у ентитету. Влада Републике Српске и даље сматра да је успостављањем дистрикта Брчко нарушена основна структура Дејтона, којим је БиХ уређена као држава са два ентитета у територијалном размеру 49–51%. Званичан став Републике Српске који је формулисао арбитар РС је и даље на снази.

преговора, потписали споразум „Мраковица – Сарајево”, којим се гарантује исти статус народима и грађанима свих конститутивних јединица на целој територији БиХ, чиме им је осигурано да сви буду заступљени на свим нивоима власти и јавне управе у оба ентитета. Тако је створен механизам за заштиту интереса сваке заједнице, као и њихово представљање у органима у којима се доносе одлуке. То је, такође, био корак ка превазилажењу сегментације БиХ и њене територијалне поделе на етничком принципу. Међутим, током наредних година, БиХ је, на пољу људских права, учинила веома мало на усклађивању свог законодавства и праксе са важећим међународним нормама. Настављена су груба кршења људских права и слобода. Европски суд за људска права у Стразбуру донео је пет пресуда по којима је БиХ проглашена кривом за кршење одредаба Европске конвенције о људским правима и слободама, а том суду стигло је више од 1000 нових тужби против БиХ.⁶¹ У тешком положају налазе се и повратници. Основна кочница процесу повратка јесу питања из домена одрживости повратка – право на рад и запошљавање, право на здравствену заштиту, на школовање, на социјалну заштиту, па и право на сигурност, као и велики инфраструктурни проблеми. Устав БиХ, у анексу IV општег мировног споразума, одређује бошњачки, српски и хрватски народ као конститутивне, али у пракси се показало да су грађани дискриминисани и да им је онемогућено да користе своја конститутивна права, јер сваки од наведена три народа равноправан је само на половини БиХ, односно у једном од ентитета. Дискриминација је један од најозбиљнијих генератора кршења људских права у БиХ. Она се испољава у неким виталним областима, као што су запошљавање, образовање, здравствена и социјална заштита.

Економска политика „која је често сиромашно осмишљена и примењивана” други је елемент „немоћног плурализма” БиХ, па тако у овој земљи егзистира политички и економски систем који је нити учвршћена демократија, нити функционишуће слободно тржиште.⁶² У првим годинама након рата „политичко отезање” представљало је главну препреку за приватизацију. Босански званичници су наставили да пружају отпор приватизацији „са намером да заштите високо бирократски систем запошљавања и привилегија преосталих из дана комунизма”, користећи „државне фирме за даље остваривање сопствених финансијских и политичких интереса”.⁶³

Разрушена економска основа (последича рата), слаба управа, као и лоше спроведена приватизација током послератних година, довели су до хроничне незапослености и сиромаштва. Упркос свему учињеном, БиХ и даље остаје дубоко етнички и верски подељена са изостанком националног консензуса који кочи даљи наставак уставне реформе, тако да високи представник пречесто мора да надомешта недостатак политичке воље главних партнера да раде заједнички.

⁶¹ Извештај о стању људских права у Босни и Херцеговини, Анализа за период јануар–децембар 2008. године, Биро за демократију, људска права и рад, Бр:4-2/2009, Сарајево.

⁶² Vasilevski, S., *Diverging Paths, Diverging Outcomes: A Comparative Analysis of Post-Communist Transition in the Successor States of Yugoslavia*, YCIS Post-Communist Studies Programme Research Paper Series, Department of Political Science York University, 2007. p. 23.

⁶³ Dempsey, G. „Rebuilding Socialism in Bosnia?” (1998), <http://www.cato.org/dailys/2-06-98>. (28.04.2014. године)

Политички представници босанских Срба, одајући признање Дејтонском споразуму да је окончао рат и успоставио њихов ентитет Републику Српску, као део БиХ, сматрају да би дејтонска решења требало темељно примењивати и да основна уставна структура која је успостављена не треба да се мења, тврдећи да је подела на ентитете омогућила мир и стабилност. Међутим, представници Федерације БиХ као основни циљ у будућности наводе замену Дејтонског споразума новим уставом, сматрајући да би се на тај начин заиста омогућило успостављање демократског политичког система, који ће омогућити улазак земље у Европску унију, што се са Дејтонским споразумом никада неће постићи. Такође, четврти по реду, високи представник међународне заједнице у БиХ Педи Ешдаун (2002–2006) истицао је да је Дејтонски споразум испунио своје главне циљеве – „заустављање борби, почетак обнове инфраструктуре земље и одржавање демократских избора и да је време да се исти модернизује, како би се исправиле неке његове мањкавости”. Ревизију овог споразума затражила је, крајем 2004. године, утицајна група посланика Европског парламента и европских политичара у Стразбуру. И претходни високи представник у БиХ Мирослав Лајчак истицао је да је нови устав преко потребан БиХ, како би она постала функционалнија, ефикаснија, а њена администрација јефтинија.⁶⁴

Нажалост, данас, након 19 година, ситуација у земљи је комплексна, неповерење међу политичким лидерима велико, а БиХ и даље остаје дубоко подељена. То потврђује и чињеница да се 21. новембар само у РС слави као празник, јер босански политичари не могу да се договоре који датум ће бити државни празник. Договора нема чак ни око текста химне, па је „Мирна Босна” и данас свечана песма без речи. У основе поменутог споразума уграђена је не само подела БиХ на два ентитета, већ и подела на три националне заједнице и са њима усклађене идеологије.⁶⁵ Док се Бошњаци, на једној страни, залажу за јединствену државу, на другој страни српски политичари су непоколебљиви у инсистирању на очувању српског ентитета, тврдећи да је подела на ентитете донела мир и стабилност у БиХ. Истовремено, хрватски политичари још увек трагају за јасном политичком визијом.

Будући да ниједан од три конститутивна народа у БиХ нема могућности доминације над остала два, тешко је могуће очекивати да постојећи унутрашњи односи могу да буду основа стварања једног јединственог идентитета становника или грађана БиХ. Земља је последњих неколико година у политичком застоју. Није усвојена ниједна нова реформа која би држави дала веће надлежности потребне за активно учешће у процесу приступања ЕУ.⁶⁶

Са славим централним институцијама, сталним јазом између два ентитета и зависности од међународне управе, проблемима развоја, незапослености, организованим криминалом, изостанком националног консензуса који кочи уставну реформу – БиХ још увек не може да се назове функционалном државом. Имајући у виду све то, још увек је неизвесно када ће се завршити мандат међународне заједнице у БиХ.

⁶⁴ Интервју Мирослава Лајчака, објављен у недељнику НИН, 31.01.2008.бр. 2979

⁶⁵ Интервју Миодрага Живановића, професора филозофије из Бањалуке. Доступно на: http://www.slobodnaevropa.org/content/dejtonski_sporazum_godisnjica/1883634. (29.04.2014. године)

⁶⁶ Обраћање Валентина Инцка Радној групи за Западни Балкан, одбора за спољне послове у Европском парламенту, јануар 2010. године. Доступно на: <http://www.24sata.info/vijesti/politika/26215>. (29.04.2014. године)

Анализа решавања конфликта на Косову и Метохији

Конфликт између српског и албанског становништва има своју дугу и сложену историју. На настанак анимозитета између две етничке групе велики утицај имали су следећи догађаји:

- 1) исламизација већине албанских племена у 17. и 18. веку,
- 2) Први српски устанак 1804. године и
- 3) Први балкански рат 1912. године.⁶⁷

Ипак, за ескалацију конфликта на Косову и Метохији везани су догађаји који су следили након промене Устава СФРЈ, 1974. године, када су српске покрајине Војводина и Косово добиле већа аутономна права и своја стална места у југословенском председништву, чије је тело са шест проширено на осам чланова.

Након смрти председника СФРЈ Јосипа Броза Тита, у држави, осим економских проблема, почињу да оживљавају и републички национализми. У пролеће 1981. године Албанци са Косова започели су масовне демонстрације са захтевом да Косово добије статус републике. За време тих демонстрација погинуло је девет особа, док је 250 рањено, а преко две хиљаде је затворено.⁶⁸ Ове демонстрације завршавају се тек након употребе силе југословенских војних и полицијских снага и проглашавања ванредног стања. Демонстрације су озбиљно нарушиле односе два ентитета. На Косову се одржавало стање привидног мира, али су тензије расле, што се манифестовало честим инцидентима између Албанаца и Срба. Упоредо с тим, због притисака албанске власти и становништва долази до миграције српског и црногорског становништва са Косова, чиме се демографска структура становништва у јужној српској покрајини још више мења у корист албанске популације.

Српска страна је у периоду од 1981. до 1989. године настојала да постепено дође до уставних промена које би српским покрајинама смањиле висок степен аутономије које су до тада уживале. Тако су већ 1986. године почеле припреме за промену Устава Србије, након чега је уставна комисија покренула поступак. Предлози амандмана стављени су на јавну расправу, а коначно усвајање десило се у пролеће 1989. године.⁶⁹ Овом усвајању претходило је увођење ванредних мера на Косову, штрајк албанских рудара и масовне демонстрације албанског становништва широм јужне српске покрајине. Доласком ЈНА, по

⁶⁷ „Примајући ислам, албанска племена су, за разлику од Срба, стицала статус пуноправних грађана Отоманске империје. Велики број Албанаца учествовао је у турским експедицијама против устаника у Србији за време Првог српског устанка. За време Првог балканског рата 1912. године Срби су припојили Косово и Метохију територији Краљевине Србије, при чему су Албанци пружали оружани отпор”. Тимотић, М.: Срби и Албанци, *Безбедност Западног Балкана*, бр. 5, април – јун 2007, стр. 8.

⁶⁸ <http://www.nytimes.com/1981/07/30/world/6-more-yugoslavs-sentenced-for-ethnic-rioting-in-kosovo.html?scp=2&sq=Kosovo&st=nyt>

⁶⁹ Скупштина Србије је усвојила више од 130 амандмана, а међу најспорнијим био је амандман 47, по којем је Скупштина Србије обавезна да тражи мишљење од покрајинских скупштина (Војводине и Косова) пре него што промени Устав Србије. Пре тога била је потребна њихова сагласност. Променама је, такође, гарантована контрола Србије над полицијом, обавештајним службама и осталим аспектима аутономије Косова. Коначан раскид са уставним решењима из 1974. године Србија је завршила у септембру 1990. године када је изгласан нови Устав.

налогу представништва СФРЈ, стање се привидно смирило.⁷⁰ Серија репресивних мера које је предузимао политички режим у Србији, као одговор на агресивно понашање и захтеве косовских Албанаца, не само што није смирила националистичку еуфорију, него је још и погоршала стање на Косову. Долази до паралелизма у свим друштвеним областима, па се тако потпуно раздвајају српски и албански образовни систем. Број школа, ученика и наставника на албанском језику радикално се смањује. Албанске здравствене раднике којима је дат отказ преузима паралелна држава на Косову. Незапослени Албанци добијају, од своје мреже солидарности, финансијску помоћ, која их само још више хомогенизује, продубљујући јаз између становника различитих националности.

Као одговор на укидање аутономије и насталу ситуацију, косовски парламент у јулу 1990. године доноси уставну декларацију, којом се Косово проглашава републиком, равноправном осталим југословенским републикама, након чега републички парламент доноси Закон о престанку рада Скупштине и Извршног већа САП Косова, а распуштањем ових органа њихова овлашћења преузима Скупштина Србије и њено Извршно веће. У септембру 1991. године, косовски Албанци одржали су незванични референдум о независности, на основу чега су прогласили тзв. Републику Косова, независном од Југославије. Међутим, само је влада Албаније признала њену независност, али је након смене власти и она ускратила подршку.

Политички представници косовских Албанаца које је предводио Ибрахим Ругова пружали су пасивни, ненасилни отпор српским властима, одбијајући да учествују у званичним политичким структурама. Све до окончања рата у Босни 1995. године, ненасилна стратегија отпора имала је широко упориште међу албанским становништвом, али пошто тај вид борбе није дао очекиване резултате, прешли су на оружане нападе. Паравојни одреди косовских Албанаца предузимају насилне акције према косовским Србима и представницима и институцијама званичне Србије на Косову. У ту сврху формирана је Ослободилачка војска Косова (ОВК), која је од 1996. године предузимала одговорност за нападе над Албанцима који су сарађивали са српским властима, као и нападе на патроле и станице МУП-а Србије. Даљи сукоби полиције и Војске Југославије са припадницима ОВК хомогенизовали су Албанце који су се масовније прикључивали овој паравојној организацији, нарочито након убиства вође ОВК Адема Јашарија, када је погинуло 60 особа међу којима су били жене и деца.

Сукоб ОВК и полицијских и војних јединица СРЈ ескалирао је у рат са још неутврђеним бројем жртава. Током 1998. године ОВК је успео да овлада великим делом територије Косова, а заседе и герилски напади на српске полицајце постали су учестали. Убијање српских и албанских цивила широм Косова наставило се у отвореном сукобу два ентитета током читаве године. Након оружаних сукоба око Дечана, када се у избегличким збеговима нашло више десетина хиљада албанског становништва, реаговала је међународна заједница преко САД и ЕУ који су оптужили Србију за ратне злочине, етничко чишћење и хуманитарну катастрофу. У септембру 1998. године Савет безбедности УН усваја Резолуцију 1199, којом се тражи да се обуставе борбе и

⁷⁰ Увођењем полицијског часа, забраном штрајкова и доласком ЈНА успостављен је јавни ред, али су у таквом окружењу нарасле етничке и политичке тензије. Поводом прославе 600 година од Косовске битке, 28. јуна 1989. године, председник Србије Слободан Милошевић одржао је митинг на Газиместану, на којем се скупило око милион људи, где је стао у заштиту српског ентитета и нагвестио могуће оружане сукобе.

отпочну преговори између сукобљених страна. Упоредо с тим, из држава НАТО-а све чешће су стизале претње војном интервенцијом и бомбардовањем СР Југославије. Под таквим околностима, 13. октобра 1998. године долази до споразума који је постигнут између председника Србије Слободана Милошевића и специјалног изасланика САД Ричарда Холбрука, на основу којег се један део снага ВЈ и МУП-а Републике Србије повукао са територије АП Косова, одобрена је верификаторска мисија 2000 цивилних посматрача Организације за европску безбедности и сарадњу (ОЕБС), а НАТО је добио овлашћење да надзире војне активности на подручју КиМ.

Припадници ОВК су овај споразум искористили и убрзо су под своју контролу ставили већи део територије покрајине, изузимајући велике градове и главне саобраћајнице. То је имало за последицу обнову непријатељства и тешке борбе које су вођене крајем 1998. и почетком 1999. године. Планови за војну интервенцију НАТО-а поново су актуелизовани након оружаног сукоба у косовском селу Рачак, када је откривено 45 тела убијених косовских Албанаца.⁷¹

У фебруару 1999. године Контакт група је организовала мировне преговоре у замку Рамбује близу Париза.⁷² Представници косовских Албанаца су потписивање понуђеног споразума условљавали референдумом о самоопредељењу, док је српска делегација начелно прихватила политички део – широку аутономију Косова, али је изричито одбацила војни анекс споразума, наводећи да би примена практично значила окупацију и ограничење суверенитета СРЈ. У марту 1999. године у Паризу је почео још један круг преговора, али након што су и они пропали, почела је ваздушна интервенција НАТО-а на СР Југославију. Бомбардовање СРЈ, које је трајало 78 дана, завршено је 9. јуна 1999. године, потписивањем Кумановског споразума, који је предвиђао повлачење југословенских снага безбедности са Косова, размештање војних снага НАТО-а на целој територији Косова и постављањем УНМИК-а, цивилне мисије Уједињених нација. Следећег дана, Савет безбедности УН усвојио је Резолуцију 1244, како би се обезбедио основ за стварање послератне управе на Косову и евентуално одредио будући политички статус ове покрајине.⁷³

На основу Војнотехничког споразума из Куманова, око Косова је успостављена Копнена зна безбедности (КЗБ), широка 5 километара од границе. Србија је била дужна да повуче војску иза ове линије и остави само лако наоружане полицијске јединице.⁷⁴ У јануару 2000. године забележено је прво појављивање групе наоружа-

⁷¹ У својој биографији, објављеној 2008. године, Хелен Ранта, фински стоматолог-форензичар и члан међународне истражне комисије за догађаје у селу Рачак на КиМ, признала је да је извештај о томе писала под притиском тадашњег шефа мисије ОЕБС-а на КиМ Вилијама Вокера и Министарства спољашњих послова Финске. Доступно на: <http://www.hs.fi/english/article/Helena+Ranta+Foreign+Ministry+tried+to+influence+Kosovo+reports/1135240292632> (15.03.2014. године)

⁷² Иницијатор тронедељних разговора о КиМ била је Контакт група, док су међународни посредници били Кристофер Хил (САД), Борис Мајорски (Русија) и Волфганг Петрич (ЕУ). Српска делегација је одбила да „директно разговара са терористима“, па се преговарало из различитих просторија, писаним порукама, преко посредника и тзв. „шатл дипломатијом“.

⁷³ Суштина Резолуције 1244 је у томе да Косово и Метохија остају у саставу СРЈ (данас Србије), али да државна администрација престаје да има утицај на покрајину.

⁷⁴ Текст споразума доступан је на сајту Прес центра Бујановац:

http://bujanovacpress.zubc.net/pozadina_sukoba/vt_sporazum.html (17.03.2014. године)

них Албанаца у овој зони, који су себе називали Ослободилачка војска Прешева, Бујановца и Медвеђе (ОВПБМ). Сукоби између ове групе и српске полиције кулминирали су у новембру 2000. године, када ОВПБМ преузима већину села у КЗБ у општинама Бујановац и Прешево. У оружаном сукобу страдало је више десетина људи и причињена је велика материјална штета. Сукоб је заустављен споразумом између Србије и ОВПБМ уз посредовање НАТО-а и других међународних организација. На основу тог споразума, српска војска се вратила у КЗБ, ОВПБМ је разоружана и проглашена је амнестија за њене борце.⁷⁵

Немири на Косову нису се окончали ни након што се овај део територије нашао под протекторатом УН. Нова ескалација насиља десила се у марту 2004. године, када су албански екстремисти напали и оскрнавили српске културно-историјске споменике и спалили многе српске куће, што је довело до масовног прогона српског становништва. Косовски парламент је, 17. фебруара 2008. године, једнострано прогласио независност аутономне покрајине Косово и Метохија од Републике Србије. Влада Србије је ту одлуку још исте вечери поништила као противправни акт привремених органа у Приштини. На предлог Србије и захтев Генералне скупштине УН, Међународни суд правде у Хагу дао је саветодавно мишљење (које није обавезујуће) у којем се наводи да прихватање Декларације независности не представља повреду општег међународног права.⁷⁶

У јулу 2011. године наступила је нова криза на северу Косова и Метохије, након што Србија није хтела да прихвати косовска државна обележја. На ту одлуку Србије косовске власти су одговориле увођењем ембарга на српску робу и забране за пролазак камиона и других теретних возила из Србије, под образложењем да се тиме спречава илегални шверц на северу Косова. Након што су припадници косовске полиције заузели административне прелазе на северу Косова, Срби су одговорили постављањем барикада и блокадама путева, као и посипањем шљунка по коловозу, што је склоњено пет месеци касније, након услова да КФОР настави да врши контролу путева на том простору.

У фебруару 2012. године представници Србије и Косова постигли су договор о представљању Косова на регионалним скуповима, без употребе речи република и уз фус-ноту која садржи Резолуцију 1244 и мишљење Међународног суда правде о декларацији косовске независности.

„Први споразум о принципима нормализације односа” између Републике Србије и самопроглашене Републике Косово, познат и као Бриселски споразум, потписали су председник владе Републике Србије Ивица Дачић и председник самопроглашене Републике Косово Хашим Тачи у Бриселу 19. априла 2013. године. Споразум је састављен од 15 тачака и предвиђа укидање безбедносних структура и правосудних институција Републике Србије на Косову и Метохији, учествовање у локалним изборима у складу са законима самопроглашене Републике Косово, јединствени правни систем и полицију самопроглашене Републике Косово, као и стварање Заједнице српских општина, која би била нека врста гаранта опстанка Срба на овом простору.

⁷⁵ Закон о амнестији (Службени гласник СЦГ број 37/2002) усвојен 14. фебруара 2001.

⁷⁶ Независност Косова до данас је признало 106 држава, укључујући водеће земље Запада: САД, Велику Британију, Немачку и Француску.

Упркос свему постигнутом, ни данас се не назире решење конфликта између Срба и Албанаца на Косову. Супротност ставова полази од различитог поимања историје спорне територије. Неразрешени проблем политичке будућности Косова представља препреку за нормализацију српско-албанских односа. Међу етничким заједницама још увек влада страх од нових сукоба. Подела територије Косова по етничким основама довела је до скоро потпуне сегрегације између два ентитета. Албанци и Срби воде паралелан живот у одвојеним школама, местима за изласке, са врло мало међусобног дружења и интеракције. Лоша економска ситуација доприноси развоју екстремизма. Финансијска средства која је међународна заједница улагала у економски опоравак ове територије још увек не доносе одговарајуће резултате. Корупција је веома изражена, а забележени су и случајеви онемогућавања инвестирања на основу националне припадности. Чини се да је идеја о мултиетничком друштву на Косову достигла најудаљеније границе.

Неуспех мисије међународне заједнице огледа се и у неспособности снага УН (УНМИК) и КФОР-а да заштите српско и друго неалбанско становништво од честих напада и притисака којима су изложени. На велике пропусте ових институција указује и неспремност албанског становништва да поштују људска права, немогућност безбедног повратка расељених лица и честе забране уласка грађанима Србије на Косово и Метохију. Обавезе које проистичу из Кумановског уговора и Резолуције 1244 УН нису испуњене у кључним доменима као што је контрола над цивилним ваздушним саобраћајем која је требало да буде враћена органима СРЈ, односно Србије, као њене наследнице. На додатну дестабилизацију стања на Косову и Метохији утицала би, од стране косовских представника најављена трансформација Безбедносних снага Косова у „косовске оружане снаге” што је у супротности са процесом нормализације односа и представљало би грубо кршење Резолуције 1244 УН у којој се наводи да мисија КФОР-а једино има мандат оружане силе на Косову и Метохији.

Закључак

Основно истраживачко питање у оквиру овог рада односило се на сагледавање постојећих стратегија решавања друштвених конфликта и ефикасност њихове примене на садашње и будуће конфликтне потенцијале. На основу анализе садржаја рада може се закључити да су префериране стратегије за решавање друштвених конфликта конструктивне (асертивне и усмерене на решавање проблема договором – преговарање, кооперација), затим следе стратегије које изискују тражење помоћи треће (неутралне) стране, након њих пасивне стратегије (дистракција и избегавање), док су се као најмање пожељне показале стратегије решавања конфликта које укључују неки од видова агресивног понашања. Ипак, мора се нагласити изванредан опрез у доношењу пребрзих закључака, јер је коришћени метод у овом истраживању, поред стварних ситуација, укључивао и хипотетичке вињете. Иако ове стратегије у реалности нису најзаступљеније, веома је битно да се препознају механизми који поспешују конструктивно решавање друштвених конфликта.

Стратегије решавања друштвених конфликта требало би да се базирају на концептима равноправне демократске интеграције и сарадње, које произлазе из

људских права и слобода, као и демократске партиципације, легитимних интереса и слободне воље свих актера.⁷⁷ Потребан је нови облик дипломатије, који би се заснивао на колективним напорима разнородних учесника, унутар и изван Владе, који ће тражити нови општепризнати консензус, у потпуности посвећен основним људским потребама и правима која утичу на свакодневни живот милиона људи.⁷⁸ Не оспоравајући примарну улогу државе и мултилатералних институција, у остваривању мирног решавања друштвених сукоба, потребна је сарадња и са невладиним организацијама, приватним сектором и другим недржавним учесницима. Такође, морају се увећати напори у јачању међународног хуманитарног закона, како би се побољшала безбедност појединаца, као и унапређивање заједничког хуманитарног програма рада како би се зауставили текући раздори у јужној Азији, Африци, на Балкану, Средњем истоку, Украјини и другим кризним жариштима.

Стратегије мира и решавања сукоба треба да обезбеде доследну примену међународноправних норми, уравниотежен приступ странама у сукобу (нпр. већи слух за арапске невоље на Блиском истоку, уместо једностране подршке Израелу), као и да омогуће да се реши сам узрок конфликта, а не симптоми који се манифестују у његовим каснијим фазама. Одговорност за мир у свету могуће је преузети и другачије него што нуде војни системи: унутар система раног препознавања и спречавања оружаних сукоба, а пре свега изградњом мира и подршком цивилним мировним решењима. Уместо војне доктрине и стварања нових војних сила (нпр. ЕУ), капацитете би требало усмерити на истраживање средстава и механизма за постизање трајног мира и пружање подршке миру. Предуслов за то је напуштање војне логике и динамике наоружавања и постављање политичких приоритета, као што су изградња поверења, политика сарадње, транспарентност, развој привреде, једнакост и солидарност међу људима, као и укључивање грађана у доношење значајних политичких одлука.

Смањење конфликтног потенцијала, као и ненасилно решавање сукоба, захтева локалне и глобалне стратегије мира. То значи истовремено јачање и глобалних и локалних институција демократије, владавине права, социјалне правде и инструментата превенције. Од локалних актера захтева се разумевање потреба властитог друштва, одговоран однос према државним интересима, непоколебљива посвећеност мирном решавању сукоба и спорова. На глобалном плану, такав преокрет подразумева трансформацију глобалног поретка, јачање и рехабилитацију начела која су сада потиснута, као и јачање владавине права, мултилатерализма, успостављања равнотеже између начела социјалне правде и економске ефикасности на глобалном нивоу. То захтева промену карактера хегемоније водећих светских сила, у првом реду САД, чија би сарадња са УН и осталим значајним међународним, регионалним актерима, била мање ослоњена на војна средства, а више на своје изворне демократске вредности. Стварањем институционалних и уставних аранжмана, културних образаца, осигуравања економског и политичког развоја увећава се способност друштва да своје будуће сукобе решава ненасилним путем.

⁷⁷ Жагар, М.: *Управљање етничким различитостима као фактор стабилности и сигурности у глобализованом свету*, у књизи: Таталовић, С.: *Етничке мањине и сигурност у процесима глобализације – зборник радова*, Загреб: Политичка култура, 2007, стр. 35.

⁷⁸ Axworthy, L.; Vollebaek, K.: *Нова дипломатија за хумани свет*, у књизи Heffermehl, F.S.: *Мир је могућ*, Београд: библиотека Круг, 2001, стр. 26.

Данас се све чешће поставља питање шта је у функцији стварне заштите националних мањина, а шта у интересу вођења глобалне светске и европске политике. Одговор је специфичан за сваку државу, а зависи од две основне претпоставке: правне и демократске државе, с једне, и етничке толеранције, с друге стране. Мањинска политика, заснована на поштовању посебности, унутар јединства и јединства унутар различитости, зависи од развоја демократских процеса и успостављања демократских институција који треба да омогуће остварење људских и мањинских права у једном мултиетничком друштву. У којој мери ће се у будућности развити систем међународноправног регулационог положаја мањина зависи од воље држава да мањинска питања и проблеме ефикасније и доследније реше. Неопходно је наћи решење за добре међунационалне односе, механизме и мере „изградње поверења” који унапређују односе међу различитим етничким заједницама и подстичу разумевање, толеранцију и дијалог између већинског и мањинског становништва.⁷⁹

Јачање Уједињених нација, односно њихова демократизација, нарочито Савета безбедности, знатно доприноси спречавању и отклањању сукоба. Основна идеја је да се УН учини отворенијом и независнијом политичком силом у свету, много мање рањивом, будући да је највеће чланице, посебно САД, гурају у запањак. До сада су и УН биле наклоњене насиљу, као одговору на насиље, оснажујући уверење да само физичка снага има моћ. Тако су Уједињене нације постале агенција за ауторизовано ратовање. Уместо тога, УН би требало да експериментишу сарађујући са цивилним друштвом, уз разноврсне облике ненасилног цивилног отпора.⁸⁰ Преузимање одговорности за заштиту права и добробити грађана само у екстремним случајевима може да укључи и војну интервенцију, с тим што се она мора изводити у сагласности с начелима праведног рата, што значи да одлуку треба да донесе легитимна инстанца – Савет безбедности. Праведан циљ може да буде само спречавање или заустављање масовне људске патње и то на темељу непристрасних и прецизних информација и доказа. Интервенција не сме да буде у служби промена граница или подржавања захтева неке од страна у конфликту на самоодређење или рушење режима. Она може бити оправдана само као последња мера, када су све невојне опције превенције или мирног решавања кризе исцрпљене. Обим, дужина и интензитет операција морају да буду у сагласности с циљем, дакле, што је могуће минималније, а последице не смеју да буду горе него што је сам почетни проблем због којег се интервенција предузима. Уједињене нације требало би да су много способније при арбитражу у међународним конфликтима и интерним сукобима. Потребно је развити „превентивно упозорење” у међународном систему и повезати га са системом за „превентивну акцију”.⁸¹

Један од лекова или, како би Галтунг рекао, „терапија” је и мировно образовање које не би смело да буде само информативно, већ искуствено и вредносно опредељено,

⁷⁹ Радушки, Н.: Искуства развијених европских земаља у решавању питања националних мањина, *Социологија*, вол. 51, 2009.

⁸⁰ Falk, R.: *Свет за људе*, у књизи: Heffermehl, F.S.: *Мир је могућ*, Београд: библиотека Круг, 2001, стр. 74-75.

⁸¹ Heffermehl, F.S.: *У потрази за заједничким језиком*, у књизи Heffermehl, F.S.: *Мир је могућ*, Београд: библиотека Круг, 2001, стр. 90.

како би подстицало позитивне промене у друштву и промене код појединаца као дела тог друштва. Образовање о миру потребно је унети у редовно образовање (основно и/или средње), чиме би се извршила едукација целе популације једног друштва.

Појава конфликта светских размера у савременом друштву условљена је међудржавном експлоатацијом која ствара све веће разлике између развијених и неразвијених друштвених заједница. Насиље и конфликти у друштву произилазе из мешања политике у економски процес, не дозвољавајући самом процесу да несметано делује. За разлику од класних и међуконфесионалних конфликта, узроци националних и верских конфликта нису њихови дијаметрално супротни интереси, по којима би се једна национална или верска група разликовала од друге. До напетости или сукоба између различитих етичких група, односно верских заједница, долази, с једне стране, услед регионалне неједнакости у економској развијености и концентрације материјалног богатства између подручја у којима живе ове групе и, с друге стране, због неједнакости у политичким и другим правима ових група у датом систему. Конфликти између разних етничких и верских група могу да буду тежи и жешћи него међукласни или међуконфесионални сукоби, што потврђује верски рат између протестаната и католика у Северној Ирској или међунационални сукоби на појединим подручјима бивше СФРЈ.⁸² Ремећење еколошке равнотеже достигло је критичну тачку. Катастрофалне промене у екосистемима стоје као Дамаклов мач изнад глава целокупног човечанства, поспешујући трвење између различитих друштвених група у борби за голи опстанак.

У овом истраживању дошло се до закључка да подела и разграничење територије по етничком принципу не омогућава трајно решење друштвеног конфликта у земљама западног Балкана. Дејтонски споразум је компромис, настао уз посредовање треће стране која је располагала ефективном силом и нормативном принудом. Њиме је заустављен оружани сукоб у БиХ и обезбеђено дугорочно примирје, али се не може рећи да је донео и коначно решење конфликта. Будући да је настала као производ практично замрзнутог сукоба и да нису превазиђени разлози који су довели до сукоба, постдејтонска БиХ је нефункционална држава у економском и политичком смислу. Политички систем БиХ представља амалгам невиђен у светској уставноправној историји, са два ентитета: Републиком Српском (РС) и Федерацијом Босне и Херцеговине (ФБиХ), кантоналним устројством ФБиХ (10 кантона) и градом Брчко, као засебном административном јединицом – дистриктом, под управом међународне заједнице. Поред великог броја успешно испуњених циљева у протеклом периоду,⁸³ БиХ је и даље дубоко етнички и верски подељена земља, са сиромашно осмишљеном економском политиком, корупцијом, недостатком транспарентности, као и недостатком перспективе за младе, због чега је функциониса-

⁸² Стевановић, Ђ.; Јелић, С.; Јовановић, Т.: *Социолошка хрестоматија*, Београд: 2005, стр. 307.

⁸³ Циљеви међународног фактора, са пресудним утицајем на реформске процесе, умногоме су другачији, а често и супротни интересима појединих конститутивних нација. Најдаље се отишло у реформи војске, где су укинута ентитетске оружане снаге и формирана јединствена војска, тј. нове јединице (мешовите бригаде) по стандардима НАТО-а, усвојена нова формацијска структура од заједничког штаба до најнижих јединица и успостављена њихова команда и контрола на нивоу институција БиХ, као и два ланца командовања (оперативни и административни), уз смањење броја и професионализацију активног и резервног састава.

ње БиХ, као стабилне државе, и даље неизводљиво без присуства представника међународне заједнице у њој. Сви покушаји да се протеклих година договоре одређене промене у БиХ пропали су – од Прудског договора домаћих лидера до Бутмирског процеса под покровитељством међународне заједнице. Са друге стране, покушаји мењања суштинских елемената Дејтонског споразума носили би непредвидиве опасности од поновног оживљавања оружаних сукоба. Да би се државотворни процес у БиХ спровео успешно до краја, неопходно је да се успостави неупоредиво ефикаснији и поузданији систем управљања. Потребна је, пре свега, иницијатива укорењена изнутра, која тежи да БиХ заузме своје место у модерној Европи, али и потпора међународне заједнице, која је утицала и још увек утиче на поминути процес, са намером да повећа стабилност земље и њену ефикасност. Могло би се рећи да је решење политичке кризе у БиХ негде између јаког утицаја међународне заједнице и тражења решења унутар земље.

Подељеност територије Косова по етничким основама умногоме је олакшала реализацију великодржавних пројеката него што је допринела остварењу заједничког живота између два ентитета. Подстицање да се на овом делу Балкана међуетничка питања решавају разграничењима и стварањем етнички чистих територија не доприносе интеграцији и стварању мултикултуралног друштва, већ охрабрују тенденцију већинског ентитета тог подручја да се припоји матици, ускраћујући при том остваривање основних права припадницима другог културног, верског и етничког порекла. Стављање ове територије под међународни протекторат није допринело смањивању непријатељстава између албанске и српске заједнице, која су у више наврата достигала тачку кључања. Шефови УНМИК-а су се мењали, али су проблеми остајали исти. Стабилност Косова је растрзана између два опречна међународна принципа, са једне стране територијалног интегритета и суверенитета наспрам права народа на самоопредељење. Решење би требало тражити у широком степену аутономије Косова, које би на унутрашњем плану било строго децентрализовано на нивоу локалних самоуправа. Аутономија би можда требало да садржи и неке елементе суверености, са изузетком чланства у УН, ОЕБС и Савету Европе. Свакако, треба напоменути да би овакво решење морало бити пропраћено међународним гаранцијама и подстицајима.

Да би се достигло успешно решење неког друштвеног конфликта, веома је битно постојање реалности и свесности проблема и ставова са којима се треба суочити и које је потребно премостити током процеса. Не могу се сви проблеми решити једном заувек. Неки сукоби ће се непрекидно враћати. Могуће је да се један задовољавајући циљ оствари тек када се достигне решење о процедурама и механизмима који би утицали на учеснике у конфликту да разумеју једни друге. На основу различитих искустава западноевропских земаља могу се извући позитивне и негативне поуке, али не постоје универзална, нити идеална решења која могу бити преликана из једне у другу земљу, јер се ситуација битно разликује од државе до државе. Сваки процес решавања конфликта који се одвија мора бити прилагођен специфичним околностима и заједници у којој се примењује. Као коначан циљ може се поставити ненасилно друштво света које истовремено није друштво у којем не постоје конфликти, већ друштво које конфликти превазилази без употребе или претње употребом силе.

Литература

- [1] Аврамов, С.; Крећа М.: *Међународно јавно право*, Београд: Савремена администрација, 1997.
- [2] Аристотел: *Политика*, Београд, 1975..
- [3] Аћимовић, Љ.: *О истраживању мира – Уводна разматрања*, Београд: Међународни проблеми, бр. 4, 1971.
- [4] Boulding, K.: *Conflict and Defense: A General Theory*, New York: Harper & Brothers, 1962.
- [5] Brock, L.: *Frieden, Überlegungen zur Theoriebildung*; in: Rittberger, V.(Hg.) *Theorien der internationalen Beziehungen*, PVS-Sonderheft 21/1990.
- [6] Vasilevski, S., *Diverging Paths, Diverging Outcomes: A Comparative Analysis of Post-Communist Transition in the Successor States of Yugoslavia*, YCISS Post-Communist Studies Programme Research Paper Series, Department of Political Science York University, 2007.
- [7] Видојевић, З.: *Друштвени сукоби од класних до ратних*, Београд: Радничка штампа, 1993.
- [8] Вујаклија, М.: *Лексикон страних речи и израза*, Београд: Просвета, 1972.
- [9] Вучинић, З.: *Међународно ратно и хуманитарно право*, Београд: Војноиздавачки завод, 2001.
- [10] Галтунг, Ј.: *Мирним средствима до мира – Мир и сукоб, развој и цивилизација*, Београд: Југоисток XXI – Центар за евро-балканску сарадњу, Службени гласник, 2010.
- [11] Galtung, J.: *Violence, Peace and Peace Research, Journal of Research*, Vol. 6, br.3, 1969.
- [12] Galtung, J.: *Social Cosmology and The Concept of Peace, Trends in Western Civilization Program*, No 16, Chair in Conflict and Peace Research, University of Oslo, Alfaz del Pi, September, 1978.
- [13] Голубовић, З.: *Човек и његов свет у антрополошкој перспективи*, Београд: Просвета, 1973.
- [14] Gügel, G.: Институт за педагогију мира Тübingen; Редакција: Ragnar Müller Deutch M., *The resolution of Conflict : Constructive and destructive processes*, New Haven: Yale University Press, 1977.
- [15] Dunnette, M. (ed.): *the Handbook of Industrial and Organizational Psychology*, Chicago: Rand McNally, 1976.
- [16] Енциклопедија политичке културе, Београд: Савремена администрација, 1993.
- [17] Флајнер, Т; Самарџић, С.: *Федерализам и проблем мањина у вишеетничким заједницама*, Београд: ИЕС, 1995.
- [18] Фројд, С.: *Увод у психоанализу*, Београд: Космос, 1964.
- [19] Јанковић, С.: *Мировне снаге у решавању југословенске кризе*, Чачак: ДОО Штампа, 2006.
- [20] Јевтић, М.: *Савремени џихад као рат*, Београд: 1989.
- [21] Јевтовић, М.; Милашиновић, С.: *Самоугрожавање друштва – социјално патолошке девијације*, Београд: Синекс, 2002.
- [22] Кековић, З.; Кешетовић, Ж.: *Кризни менаџмент и превенција кризе*, Београд: Факултет безбедности, 2006.
- [23] Kroeber, A.L.; Kluckhohn, C: *Culture: A critical Review of Concepts and Definitions*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1952.
- [24] Матовић, Ј.; Петровић, Ж.: *Оружје, енергија и трећи светски рат*, Београд: НИУ Војска, 1998.

- [25] Mayer, B.: *The Dynamics of conflict resolution*, San Francisco: CA: Jossey-Bass, 2000.
- [26] Meyers, R.: *Grundbegriffe, Strukturen und theoretische Perspektiven der Internationalen Beziehungen*, in: *Bundeszentrale für politische Bildung (Hrsg.)*, Bonn: Grundwissen Politik, 2. Aufl., 1993.
- [27] Мујовић, Р.: *Међународни фактори у грађанском рату и кризи у Југославији*, Правни факултет, Подгорица, 1995
- [28] Милашиновић, Р.; Милашиновић, С.: *Увод у теорије конфликта*, Београд: Факултет цивилне одбране, 2004.
- [29] Милисављевић, Б. *Нове мировне мисије Организације уједињених нација*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, ЈП „Службени гласник”, Београд 2007
- [30] Петковић, В.: *Менаџмент људских ресурса*, Чачак: ВПШ, 2006.
- [31] Petkovic, R.: *Anatomy of the Yugoslav Crisis*, N. 6, Center for Strategic Studies, Belgrade
- [32] *Повеља УН, Агенда за мир, Уједињене нације 1945-1995, Између признања и покуде*, Службени гласник, Правни факултет, Факултет политичких наука, Београд: Институт за међународну политику и привреду, 1995
- [33] Попадић, Д.: *Увод у мировне студије*, Београд: МОСТ, 2000.
- [34] Радушки, Н.: Искуства развијених европских земаља у решавању питања националних мањина, *Социологија*, вол. 51, 2009.
- [35] Rouse, M.J.; Rouse, S.: *Пословна комуникација*, Загреб: Масмедиа, 2005.
- [36] Russel, B.: *Wisdom of the West*, London: Rathbone Books Limited, 1959.
- [37] Симић, Д.: *Позитиван мир – схватања Јохана Галтунга*, Београд: Академија Нова, 1993.
- [38] Стевановић, Ђ.; Јелић, С.; Јовановић, Т.: *Социолошка хрестоматија*, Београд, 2005
- [39] Стојиљковић, З.: *Конфликт и/или дијалог*, Београд: Факултет политичких наука, 2008.
- [40] Takeshi, I.: *Beyond The Traditional Concept of Peace in Different Cultures*, Journal of Peace Research, 1969.
- [41] Таталовић, С.: *Етничке мањине и сигурност у процесима глобализације – зборник радова*, Загреб: Политичка култура, 2007.
- [42] Таталовић, С.: *Национална и међународна сигурност*, Загреб: Политичка култура, 2006.
- [43] Hall, Held, McGrew (ur.) *Modernity and its futures*, Cambridge, Open University press, 1994
- [44] Хантингтон, С.: *Сукоб цивилизација*, Подгорица: ЦИД, 1998.
- [45] Heffermehl, F.S.: *Мир је могућ*, Београд: библиотека Круг, 2001.
- [46] Хобс, Т.: *Левиятан*, Београд: Култура, 1961.
- [47] Christi, P.: *Werkstaette fuer den Frieden*, радни материјал, 1999.
- [48] Coser, L.: *Functions of Social Conflict* The Free Press, London: Contier- Macmillian Ltd. 1996.
- [49] Чупић, Ч.; Вранић, Б.: *Консолидација демократије – 20 година након пада берлинског зида*, Београд: Зборник радова Факултет Политичких Наука, 2009.
- [50] Шаренац, Р.; Бегу, Б.: *Решавање конфликтних ситуација – приручник*, Подгорица: Влада Републике Црне Горе - Управа за кадрове, 2006.
- [51] Wall D.: Истина и помирење – Случај Северне Ирске – Оздрављење кроз сећање; Досадашњи развој догађаја, *Темид*, вол 5. бр.4. 2002
- [52] World report on violence and health, Genf, 2002.
- [53] Wright, Q.: *A study of War*, Chicago: University of Chicago Press, 1942.

Електронски извори:

- http://www.bbraham.com/products_h.html
- http://www.dadalos.org/frieden_sr/grundkurs_2/begriff.htm
- http://www.dadalos.org/frieden_sr/grundkurs_4/konflikt.htm
- http://en.wikipedia.org/wiki/Johan_Galtung
- <http://www.ramiro.hr/facilitacija.aspx>
- <http://www.serbia-business.com/serb/images/stories/pdfs/Organizacija/Poslovni%20moral.pdf>
- http://sh.wikipedia.org/wiki/Napadi_11._septembra_2001.
- http://sh.wikipedia.org/wiki/Pax_Romana
- http://sr.wikipedia.org/sr-el/Кантон_Јупа
- http://sh.wikipedia.org/wiki/Rat_u_Hrvatskoj
- http://en.wikipedia.org/wiki/Bosnian_War
- <http://www.cato.org/dailys/2-06-98.html>
- <http://www.24sata.info/vijesti/politika/26215>
- <http://www.hs.fi/english/article/Helena+Ranta+Foreign+Ministry+tried+to+influence+Kosovo+re+ports/1135240292632>
- <http://www.erepublik.com/en/article/serbia-bosina-war--1905958/1/20>
- <http://www.delo.si/novice/svet/dvajset-let-od-zacetka-vojne-v-bih.html>